

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA
SMJER MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMACIJA

**ULOGA AL JAZEERE KAO MEDIJA NA ARAPSKO
PROLJEĆE**
-magistarski rad-

Kandidatkinja

Jelena Zovko

Broj indeksa: 946 II-PiR

Mentor

Doc. dr. Hamza Karčić

Sarajevo, listopad 2019.

2019.

Jelena Zovko Uloga Al Jazeere kao medija na Arapsko proljeće

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA
SMIJER MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMACIJA

**ULOGA AL JAZEERE KAO MEDIJA NA ARAPSKO
PROLJEĆE**
-magistarski rad-

Kandidatkinja

Jelena Zovko

Mentor

Doc. dr. Hamza Karčić

Sarajevo, listopad 2019.

Sadržaj:

1. Uvod.....	4
1.1. Ciljevi istraživanja.....	8
1.2. Sustav hipoteza rada.....	9
1.3. Metode istraživanja	9
2. Revolucija „Arapsko proljeće“.....	10
2.1. Tunis	16
2.2. Egipat	20
2.3. Libija	25
3. Uspostava medijske kuće Al Jazeera	29
4. Studij slučaja - medijsko izvještavanje Al Jazeera o Arapskom proljeću	36
4.1. Izvještavanje <i>Al Jazeera</i> iz Tunisa	43
4.2. Izvještavanje <i>Al Jazeera</i> iz Egipta	47
4.3. Izvještavanje <i>Al Jazeera</i> iz Libije	52
5. Zaključak.....	55
6. Literatura:	58

1. Uvod

Na početku 21. stoljeća možemo govoriti o „globalnom selu“. Pored toliko granica i sukoba civilizacija postoji opravdana tvrdnja da je svijet multipolaran, odnosno imamo nekoliko velikih sila koje imaju vodeću ulogu u međunarodnim odnosima. Mediji i satelitska tehnologija jesu „izbrisali“ mnoge granice, ali svijet je daleko od jednoličnog prostora.¹ Tako i Arapsko proljeće koje predstavlja val prosvjeda, nemira, sukoba i svrgavanje tri režima „probilo“ teritorijalne granice i postao globalan problem velikih sila.

Prosvjedi u arapskom svijetu, nazvani „Arapsko proljeće“ predstavljaju jedinstveni val revolucije koja je počela u Tunisu 18. prosinca 2010. godine i proširila se na Sjevernu Afriku i Bliski istok. U ovom istraživačkom radu istražena su tri sjevernoafrička slučaja: nemiri građanskog rata u Libiji, revolucije u Tunisu i Egiptu. Veći prosvjedi su zabilježeni još u Alžиру, Bahreinu, Džibutiju, Iraku, Jordanu, Omanu, Siriji i Jemenu, dok su manji incidenti zabilježeni u Kuvajtu, Libanonu, Mauritaniji, Maroku, Saudijskoj Arabiji, Sudanu i Zapadnoj Sahari. Kao jedan od instrumenata koje su koristili diktatori da bi ugušili pobunu, jeste zabrana i kontrola web stranica, kao i potpuna kontrola medija. Arapsko proljeće omogućilo je akterima online civilnog društva da utječu na unutarnju politiku svoje zemlje, međutim satelitski TV kanali dali su ovom događaju na značaju na međunarodnom planu. S tim u vezi, pokretanjem medija kao što je Al Jazeera treba nam pokazati je li došlo do značajnih promjena u medijima ali i u politici. Al Jazeera svojim neovisnim i nepristranim izvještavanjem donosi informacije s mjesta događaja koristeći svoje dopisnike. Shodno tome, u magistarskom radu istražit ću ulogu Al Jazeere kao medija na ishod Arapskog proljeća u Tunisu, Egiptu i Libiji. Prema tome, u ovom radu bavit ću se pitanjem je li Al Jazeera kao svjetskih medij utjecala na ishod Arapskog proljeća u spomenutim državama?

Al Jazeeru predstavljaju kao kontroverzan medij zbog svoje uređivačke politike. Njegova uređivačka politika potpuno je drugačija od politike regije u kojoj je ovaj medij nastao. Ovaj medij se čak i dovodi u vezu kao jedan od glavnih aktera međunarodnog komuniciranja. Da bi se odredila uloga i značaj Al Jazeere kao aktera u međunarodnom komuniciranju potrebno je

---

¹ Snežana Bajčeta, *Al Jazeera kao akter u međunarodnom komuniciranju* (Beograd: Fakultet političkih nauka, 2012), 44.

utvrditi utjecaj koji ima u arapskom svijetu. Također, osvrnut ću se i na same posljedice koje trpi ovaj medij kada izvještava u periodu sukoba na Bliskom istoku.

Al Jazeera predstavlja specifičnu i posebnu medijsku kuću. Ono što je razlikuje od ostalih arapskih medija, jeste njena prezentacija vijesti u različitim formatima kao što su: debate, vijesti, analitičke emisije, dokumentarci i slično. To omogućava publici da vidi jedan događaj iz različitih perspektiva, kao i različita mišljenja, ali i prvi arapski medij koji je omogućio gledateljima da se jave uživo u program i izraze mišljenje. S tim u vezi, Al Jazeera uspostavlja društveni efekat na političko stanje. Lako možemo uvidjeti moć medija kako mijenja mišljenje čitavog arapskog svijeta, kada je u pitanju politička situacija.

Prvi dio zasniva se na osnovnim postavkama uzroka i samog tijeka revolucija na Bliskom istoku pod nazivom *Revolucija „Arapsko proljeće“*. U ovom dijelu fokus je na detaljnije pitanje demokracije na Bliskom istoku. Demokracija dolazi na Bliski istok zbog tehnologejske revolucije, s tim u vezi informacije se više ne mogu sakriti.² Samim tim dolazimo do borbe protiv diktatorskog režima. Ta borba dovela je do želje za političkim promjenama u cijelom regionu, koja je nazvana „Arapsko proljeće“. Ova revolucija se shvata kao društveni pokret gdje su mladi iskoristili tehnologiju protiv svojih diktatora. Pokretači ove revolucije nadahnuli su ostale građane da dignu glas protiv korupcije, cenzure medija, visoke stope nezaposlenosti, visokih cijena osnovnih prehrambenih namirnica, nedostatak političkih prava i slično. I sve bi to bilo beznačajno da se nisu uključili i mediji, u ovom slučaju satelitski kanal Al Jazeera, koja je dvadeset četiri sata prenosila vijesti i informacije o Arapskom proljeću. Budući da je ova revolucija pogodila niz država Bliskog istoka i Sjeverne Afrike, vremensko razdoblje koje je analizirano obuhvata razdoblje od 18. prosinca 2010. početak protesta u Tunisu do smaknuća libijskog diktatora Gaddafija 20. listopad 2011. godine. Ovaj dio sadrži tri potpoglavlja, gdje sam pojedinačno opisala nastanak, sam tijek i završetak revolucije. Uzrok pobune u Tunisu, Egiptu i Libiji bio je koliko toliko isti, dok se revolucija razlikovala u započinjanju i završetku. Tako smo dobili slučaj da je u Tunisu uspješno prošla revolucija, budući da jasno korača prema demokraciji. Egipat je kao najveća država Bliskog istoka, izostavila demokraciju i poslije revolucije. I dalje je vlada vanredno stanje: politička nestabilnost, UN raspravlja o ljudskim pravima, ekonomsko nezadovoljstvo, dok Libija skupo plaća cijenu rata, budući da vlada anarhija, država je podijeljena na različite frakcije koje unose nemire i smanjuju sigurnost.³

---

² Mohamed Zayani, *The Al Jazeera Phenomenon* (London: Pluto Press, 2005), 26.

³ Sarajevo Talks: Arapsko proljeće - sedam godina poslije (15.03.2018.) https://www.youtube.com/watch?time_continue=5201&v=XQoL-l8tVIY (pristupila: 05.05.2019.)

U drugom dijelu istražena je uspostava medijske kuće Al Jazeera. U tom poglavlju osvrt je dat na same početke reforme emir Hamad bin Khalifa nakon državnog udara u Katru. U nizu tih reformi istakla se i liberalizacija medija. S tom liberalizacijom ukida se i ministarstvo informacija, čime se ukida i sama cenzura medija. To je predstavljalo pogodno tlo za nastanak jedne nove medijske kuće, koja će ponuditi drugačiju medijsku uređivačku politiku od ostalih arapskih medija. Pojavom ovog medija prekinuto je širenje vijesti u kojem dominiraju zapadni mediji. Od tog trenutka mogli smo vidjeti sliku Bliskog istoka koju nam nudi medij koji pozna mnogo bolje jezik, kulturu, tradiciju i političku situaciju ove regije.⁴ Nažalost, zbog svoje uređivačke politike koja bez problema kritizira vlast nisu bile poželjne u državama na Bliskom istoku. To je rezultiralo zabranom otvaranja ureda ili zabrana rada Al Jazeera u određenim arapskim državama. Kao diktatorske države uskraćivale su demokraciju, osnovnu slobodu i ljudska prava, kao i slobodu medija. Uprkos svim nedaćama, Al Jazeera je uspjela postati prvi svjetski kanal na engleskom jeziku sa sjedištem na Bliskom istoku, točnije u Dohi. Jer ova medijska kuća uspjela je ipak povezati arapsko stanovništvo na Bliskom istoku i opravdati povjerenje tog istog naroda.

U trećem dijelu *Studij slučaja – medijsko izvještavanje Al Jazeere o Arapskom proljeću* osvrt je na katarski satelitski medij koji je nastojao pokriti tijek revolucije u Arapskim državama. Budući da su mediji kreatori mišljenja javnog mijenja, tako je i arapsko stanovništvo preko online platformi vidjelo izostanak demokracije u državi. S tim u vezi, demokracija na Bliski istok dolazi upravo preko novih i satelitskih medija. Al Jazeera, kao jedan od medija postaje proizvođač izvora moći kada su u pitanju objektivne informacije. Cilj ovog medija je da bude u službi naroda. Iz tog razloga privukao je pažnju javnog mnijenja i samim tim dobio podršku naroda. Budući da je Al Jazeera medijski pokrivala čitav Arapski poluotok, to je i dovodi u poziciju globalnog medija. Prednosti Al Jazeere u odnosu na druge svjetske televizijske kuće jer dobro poznавanje Bliskog istoka, jezika, političke i socijalne politike. S tim u vezi, ovaj medij je postao fenomen za razumijevanje političke i društvene događaje koji se odvijaju u ovom dijelu svijeta.

Al Jazeera ne bi predstavljala fenomen na Bliskom istoku u 21. stoljeću da je u ovoj regiji odavno postoje demokratski temelji, kao što su poznavanje ljudskih prava i sloboda, sloboda izražavanja i sloboda medija, demokratski izbori i slično.

---

⁴ El Mustapha Lahlali, *Contemporary Arab Broadcast Media* (Edinburgh: University Press Edinburgh, 2011), 8.

Kada je u pitanju kontrola medija na Bliskom istoku ona se zasnivala na Arapskoj povelji o satelitskom emitiranju.⁵ Arapska povelja dovodi države u poziciju da samostalno provode regulaciju medija na svom teritoriju. S tim u vezi, sam režim države radi na suzbijanju nepoželjnog programa i daje im mogućnost da samostalno odlučuju o stupnju kontrole unutar svojih granica. Iz tog razloga imamo primjere konstantnih napada na novinare i medijske kuće, kao da i sama Al Jazeera postala nepoželjan medij. Država nije dužna navesti razlog ove odluke, međutim arapske države često su navodile da Al Jazeera narušava socijalnu, političku, ali i tradicionalnu arapsku kulturu. Bez problema Al Jazeera poteže osjetljiva i kontrovezna pitanja, pa sa velikim razlogom predstavlja prijetnju autoritarnom režimu. Budući da se studij slučaja bazira na Tunisu, Egiptu i Libiji, potpoglavlja se upravo zasnivaju na izvještavanju Al Jazeere baš iz tih država.

Prvo potpoglavlje *Izvještavanje Al Jazeere iz Tunisa* ujedinila je revoltirane građane u borbu protiv korumpiranog režima. Potrebno je naglasiti da je baš Al Jazeera prva objavila vijest koja je Tunižane zavila u crno. To nije neka novost, budući da su ostali mediji, tj. lokalni bili pod kontrolom Zine El Abidine Ben Alija, pa nisu ni dali na značaju ovim protestima. Samim emitiranjem snimka na Al Jazeeri na koje se mladi tunižanin Muhammed Buazizi zapalio, dobio je međunarodni karakter i sam čin postaje globalni problem. Ono što Al Jazeeru izdvaja od drugih jeste na koji način je profesionalno, objektivno izvještavala uprskos zatvorenom uredu u Tunisu. Al Jazeera je pažljivo upotrebljavala termine tijekom izvještavanja o ovom događaju, pa tako možemo vijeti da su prvo govorili o prosvjedima, zatim prelaze na termin ustank i na samom kraju govore o revoluciji. Jaka suradnja Al Jazeere s aktivistima upravo je ono što je doprinjelo da Al Jazeera prevaziđe nedostatak dopisnika u Tunisu, kao i uz ostale tehničke poteškoće.

Drugo potpoglavlje bavi se *Izvještavanje Al Jazeere iz Egipta*. Najveći svjetski mediji bavili su se ovim slučajem, jer je Egipt ipak bitna država zbog svoje geopolitike na Bliskom istoku. Čak je i Al Jazeera dosta drugačije se bavila revolucijom u Egiptu i omogućavala kontinuirani direktni prijenos sa trgova i opsežniji. Novinari Al Jazeere uspjeli su ispratiti cijeli tijek revolucije, budući da su već bili pripremljeni i dobro umreženi na samom terenu. Od samog početka građani Egipta pozdravljali su rad Al Jazeere⁶ i stupili u borbu za istinu. I u ovom slučaju dolazi do cenzure medija, gašenje interneta, zatvaranjem Al Jazeere i zabranom emitiranja. Međutim, Al Jazeera i tu prepreku nadilazi jer su druge arapske satelitske

⁵ Emma C. Murphy, *Between Image and Reality; New Information and Communication Technologies and the Arab Public Sphere* (Ithaca Press, 2011), 112.

⁶ Ezzeddine Abdelmoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 254.

televizije dale pristup svojoj frekvenciji ovom kanalu. I osnivanje samog Električnog odbora pokazuje koliko je ozbiljno režim smatrao medije prijetnjom, koji se borio protiv slobode govora. A to pokazuje i činjenica da je Komitet za zaštitu novinara i organizacija za ljudska prava i slobodu medija objavila da Egipat vodi sustavnu kampanju protiv Al Jazeere (uznemiravanje, hapšenje pa i napadi na novinare).

U trećem potpoglavlju *Izvještavanje Al Jazeere iz Libije* akcenat je da su novinari i prije same pobune akreditovani i mediji stavljeni pod kontrolu režima. Međutim to im nije uspjelo kada je u pitanju Al Jazeera. Muammer al - Gaddafi je zahtjevao da Al Jazeera barem promijeni način izvještavanja u čemu mu ovaj kanal nije udovoljio u zahtjevu. U tom smislu Al Jazeera je pružila libijskom stanovništvu izvještavanje s mjesta događaja bez cenzure. Libijski masakr je dominirao na ekranima Al Jazeera i zapadnim medijima čiji gledatelji nisu ostali imuni na prizor koji je dominirao Libijskim ulicama.

Arapske zemlje davno su ostvarile neovisnost, ali su time istovremeno postale i korumpirane diktature koje su zanemarivale svoj narod⁷ i sve radile u korist opstanaka diktature. Ova regija nije imala priliku doživjeti ili proživjeti demokraciju, slobodu ljudskih prava i sekularizma, zbog čega se trenutno suočavaju sa pravnim dilemama. Revolucija je izvela muškarce, žene, stare, mlade, kršćane, muslimane, radnike na ulice da se bore protiv korumpiranog režima.

1.1. Ciljevi istraživanja

Znanstveni cilj rada jeste znanstvena, teorijska i praktična deskripcija i analiza Al Jazeera i njen utjecaj na revoluciju „Arapsko proljeće“. Odnosno imamo uvid u samo djelovanje medijske kuće Al Jazeera, kao i njene kvalifikacije. Također, prikazuje se kako jedan neovisan i svjetski medij utiče na političke i društvene promjene u Tunisu, Egiptu i Libiji. S tim u vezi prikazuje se i položaj medija u konfliktnom društvu s posebnim akcentom na izvještavanje sukoba sa mjesta događaja.

Društveni cilj će nam prikazuje društveni efekt medijske kuće Al Jazeera na političko stanje. Pokazuje moć medija kako mijenja javno mnjenje čitavog arapskog svijeta, kada je u pitanju politička situacija.

---

⁷ Adnan Khan, *Arapsko proljeće* (Sarajevo: Dobra knjiga, 2012), 5.

1.2.Sustav hipoteza rada

Generalna hipoteza ovog rada:

H – O Al Jazeera za razliku od drugih stranih novinskih kuća, uživa povjerenje, te ima veliki utjecaj kod stanovništva Tunisa, Egipta i Libijem, a samim tim njihovo izvještavanje može uveliko da determinira stanje na terenu.

Pomoćne hipoteze ovog rada:

H – 1 Al Jazeera kao medejska kuća nastojala je biti prisutna na svim kriznim žarištima i situaciju predstaviti na objektivan način iz više persektiva promatranja, što nije slučaj sa drugim medijima.

H – 2 Reportaže i dokumentarne emisije Al Jazeere edukativnog su karaktera sa preciznim i profesionalnim prikazom situacije u Tunisu, Egiptu i Libiji, što čini ovu medejsku kuću jedinstvenom na tržištu i zasigurno među rijetkim relevantnim i kredibilnim izvorom sa terena.

H – 3 Novinari Al Jazeere su bili spona između lokalnog stanovništva i suvremenih demokratskih država.

1.3.Metode istraživanja

S obzirom da je predmet istraživanja jako specifičan i složen, u radu su korištene različite metode kako bi bili zadovoljeni osnovni metodološki zahtjevi – objektivnost, pouzdanost, općenitost i sustavnost.

Metode istraživanja koje su korištene u ovom istraživačkom radu su:

- Analiza sadržaja prikupljenih podataka (analiza domaćih i stranih knjiga, relevantnih elektronskih znanstvenih članaka)
- Studij slučaja

2. Revolucija „Arapsko proljeće“

Sinonimi za Bliski istok su: ograničena sloboda izražavanja, nasilno suzbijanje demostracija, korupcija, visoka stopa nezaposlenosti. Države su stagnirale ili nazadovale, zbog prevelike zastupljenosti korupcije, policijske represije, kao i visoke stope nezaposlenosti više od 40% visokoobrazovanog kadra. Prema podacima nevladine organizacije Freedom House u zemljama Bliskog istoka, prava i slobode poštuju se svega pet posto. Iako je bilo nekog napretka tokom antivladinih revolucija, mnoge od tih država su se ponovno spustile na ljestvici građanskih sloboda.⁸ Istovremeno su i među najkorumpiranijim državama na svijetu. Arapsko stanovništvo je promovirao pan-arapski identitet i zahtjevali temeljne političke reforme. Zašto se hapse kritičari vlada i zbog čega arapske države troše ogromna budžetska sredstva na represivne i vojno – policijske aparate? Bliski istok nije nesposobana regija da ne može uspostaviti demokraciju i postići prosperitet, ali velike sile nisu podržavale tu ideju. Oni su ulagali novac i resurse u destabilizaciju arapskog proljeća koja je predstavljala nadu u novi početak na Bliskom istoku. Kontrarevolucije, čiji su sponzori bile države Zaljeva pr. Saudijske Arabije, Ujedinjenih Arapskih Emirata uz potporu Amerike. Oni su su prekinuli taj novi početak Bliskog istoka.

Postoje dva razloga zbog čega Zapad ne želi demokraciju na Bliskom istoku:
1) sloboda na Bliskom istoku stvorila bi političku i društvenu dinamiku, koja Zapadu ne odgovara

2) diktatori koji se predstavljaju kao reformatori, jer rade sve u skladu s interesima Zapada u ovoj regiji

Oni mogu uvijek opravdati svoju nelegitimnu podršku tim diktatorima, jer će istaknuti da se oni bore protiv terorizma. A borba protiv terorizma u zemljama Bliskog istoka znači zatvaranje oporbe. Pokušava se tvrditi da diktatori donose promjene u društvo, pa tako da od konzervativnih stvaraju liberalnije društvo npr. mogućnost žena da voze automobil. Ali što je sa ostatkom društva? Oni su u zatvoru, uključujući i žene koje se bave aktivizmom. Diktatori surađuju sa Zapadom, jer su svjesni da demokratskim procesom, oni prestaju postojati. Onog

---

⁸ Al Jazeera Balkans, Gdje se najviše poštuju ljudska prava (10.12.2015.)
https://www.youtube.com/watch?v=4RQv3R3hB_w, pristupljeno (13.12.2018.)

trenutka kada se dozvoli pozivanje na odgovornost i uspostavljanje ustavne monarhije, stanovništvo će automatski osjetiti slobodu i umanjiti kontrolu vlasti.

Države Bliskog istoka nemaju pravi republički sustav. Tu imaju dinastije koje nasljeđuju vlast i kontrolu nad zemljom. Za takvu kontrolu potrebna je infrastrukturna moć koja omogućava režimu da prodre u društvo i nametne mu svoja pravila.⁹

Infrastrukturna moć se stiče kroz različite režimske organizacije kao što su vladajuće stranke, profesionalne udruge, udruge poslodavaca omladine, žena, vjerskih organizacija, kao i kroz represivni aparat i druge državne institucije koje režim kontrolira.¹⁰

Kada govorimo o Arapskom proljeću ne možemo govoriti i o jačanju oporbe s obzirom da ona formalno nije postojala, a ako je i postojala, djelovanje joj je bilo ograničeno. U nedostatku političke oporbe, ključnu ulogu u rušenju režima odigrali su pretežito pripadnici srednje klase. Dugogodišnje nezadovoljstvo lošom režimskom ekonomskom politikom te ograničenim pravima i slobodama dovelo je do mobilizacije arapskog naroda kako bi se iskazalo to nezadovoljstvo, prekinula autoritarnost i uvela demokraciju.¹¹

Suvremena arapska povijest, počinje se pisati 2011. godine kada se pojavila želja za političkim promjenama u cijelom regionu. Val protesta zahvatio je većinu država Bliskog istoka i Sjeverne Afrike, ali su se intezitet, tok i ishod protesta značajno razlikovali.¹² Politički događaji koji su se odvili u pojedinim zemljama Bliskog istoka i pojedinim zemljama Magreba nazvani su kao „arapsko proljeće“. Arapsko proljeće možemo još i definirati kao pokret mladih koji su koristili tehnologiju protiv svojih diktatora kako bi ih porazili. S tim u vezi ključni pokretači pobune bili su mlađi stanovnici koji su se nevjerojatno snalažljivo služili društvenim mrežama kao alatima za stvaranje pokreta.¹³ Baevu je definirao Arapskog proljeća kao luk revolucija koje su pogodile arapski svijet od Maroka do Bahreina. Predstavlja masovni protest ili nenaoružani ustanak s ciljem mijenjanja putem izbora, postojeće vlade koja predstavlja poludemokratski režim. On tvrdi kako ta definicija naglašava

⁹ Michael Mann, *The Sources of Social Power* (Cambridge: Cambridge University Press, 1986), 59.

¹⁰ Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 80.

¹¹ Irena Grgurić, *Arapsko proljeće – 4. val demokracije* (Zagreb: Filozofski fakultet, 2014), 44.

¹² Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 77.

¹³ Srećko Horvat, *Značenje Magreba* (Zagreb : Fraktura 2011), 11.

političku prirodu tih revolucija, koje za cilj nemaju bilo kakvu reorganizaciju društva ili redistribuciju vlasništva.¹⁴

Mnogi političari i znanstvenici su istakli niz čimbenika koji stoje iza ove revolucije. Pa tako imamo primjer Comparte i Chora, kao i Hollandera i Byuna koji su istakli ekonomski, politički, demografski čimbenik kao i nove medije.

Ova regija je suočena sa brzim rastom stanovništva, nezaposlenosti i rastućim cijenama. Ekonomski rast nije išao u korak sa rastom stanovništva s obzirom da se stanovništvo ove regije udvostručilo između 1975. – 2005. godine na 314 milijuna.¹⁵ Shodno tome prehrambena kriza je zahvatila je cijeli svijet, a posebno zemlje Bliskog istoka. Čak do 2011. godine cijena hrane je porasla za 68,2% u odnosu na 2007. godinu. Međutim UN je mišljenja da su cijene hrane oduvijek bile previsoke.¹⁶ Zbog ekonomskih problema zemlje Bliskog istoka i Sjeverne Afrike nisu uspjele razviti neovisno, konkurentan i integriran privatni sektor s globalnim tržištem. S tim u vezi smatraju se jednim od pokretača Arapske revolucije.

Što se tiče političkog čimbenika, Bliski istok je obilježen autoritarizmom. Razlog toga je da ni jedna zemlja nije bila demokratska, a ni jedan oblik slobode uopće nije bio zastavljen u arapskom svijetu. Zbog takvog režima, demografska politička reforma je ispaštala. Bruce Gilley je 2006. godine izjavio da su režimi s dobrim upravljanjem, demokratskim pravima i dobropiti u prednosti kada je u pitanju izbjegavanje konfliktova. Shodno tome, politika je često bila glavni pokretač povijesnih revolucija.¹⁷

Demografski gledano došlo je do velikog porasta arapski identitet, pa i sam islam. Budući da je sve više bilo obrazovanih mladih, ta mlada snaga uspjela je povezati države Magreba prije samog Arapskog proljeća.

Konačni čimbenik je novi javni prostor, tj. Internet što je dovelo do slobodnog izražavanja. Kada su u pitanju novi mediji, globalizacija je odigrala veliku ulogu, jer su služili kao potencijalni katalizatori u rušenju autoriranih režima.

---

¹⁴ P. K. Baev, *A Matrix for Post – Soviet Color Revolutions: Exorcising the Devil from the Details* (International Areas Studies Reauew, 2011), 5.

¹⁵ Foreign & Commonwealth Office, *Human Rights and Democracy: The 2011 Foreign & Commonwealth Office* (Foreign & Commonwealth 2011) <http://fcohrdreport.readandcomment.com/the-arab-spring/the-causes-of-the-arab-spring/?showall=1> (pristupila: 10.11.2018.)

¹⁶ Sarah Johnstone, Jeffrey Mazo, *Global Warming and the Arab Spring* (Survival: Global Politics and Strategy 2011), 11-17.

¹⁷ Bruce Gilley, *The Determinants of State Legitimacy: Results for 72 Countries* (International Political Science Review, 2006), 47-71.

Arapsko proljeće koje će analizirati obuhvata razdoblje od 18. prosinca 2010. godine do smaknuća libijskog diktatora Gaddafia 20. listopada 2011. godine. Solidarnost koja se pojavila među sudionicima protesta rađala se i iz identifikacije sa arapskom nacijom koja dijeli zajednički jezik, višestoljetnu kulturu i političku isprepletenost.¹⁸ Sama ta solidarnost i volja naroda pokazala je da ni strategija kontrole koju diktatori upražnjavaju tijekom svoje vladavine ipak im ne pruža garanciju sigurnosti. Režim se suočio sa ozbiljnim izazovima jer je oporba organizirala glavne aktere sposobne da mobilišu veliki broj ljudi, oni su usmjeravali tijek protesta. Karakteristike arapskog proljeća jeste borba protiv diktatorskih režima, uspostava demokracije. Ključno obilježje za nepostojanje demokracije u pojedinim arapskim zemljama su popraćeni kulturno i religijskim karakteristikama. To je dovelo do pogrešne percepcije da je islam nespojiv sa demokracijom, jer ta kultura ne priznaje autonomiju individuua, te ne raspolažu s konceptom temeljnih sloboda i prava čovjeka.¹⁹ Dok na primjeru Turske i Egipta možemo vidjeti da je autoritarizam isključivo rezultat političkih čimbenika. To bih potkrijepila činjenicom da je brojno arapsko stanovništvo iskazalo veliku potporu demokraciji. Sam pojam demokracije označava glavni globalni fenomen u 20. stoljeću. Demokracija u ovom smislu se odnosi na političke promjene, koje se kreću prema demokratskom smjeru. A u tom procesu država, vlada i društvo odbacuje svaki oblik autoritarnosti. Emmanuel Kant smatra da prosvjetljena nacija je nacija čiji građani mogu javno i slobodno razmišljati. Veza koju Kant uspostavlja jest veza javnog prostora gdje se ljudi okupljaju i raspravljaju o pitanjima od općeg interesa i uspon demokratske – političke participativnosti, koje se smatraju kao polazna točka pri oblikovanju koncepta javne sfere i njegove političke frakcije. Njegov tekst nastavlja informirati studente o teoriji demokratizacije, kao i dati koncept javne sfere u povijesnom i filozofskom konceptu.²⁰ Demokracija, ljudska prava i islam kao tema prisutna je već duže vrijeme. Kako je počelo Arapsko proljeće 2011. godine u Tunisu, zatim se proširio na Egipat, Libiji, Sriji, pa Jemuenu sve se više priča o demokraciji u arapskim zemljama. Istraživanja su pokazala da muslimansko stanovništvo demokraciju smatra najboljim oblikom vladavine. Većina ih je istakla da su fer i transparentni izbori, sloboda govora, zaštita ljudskih prava i uloga islamskih neophodnih elementi muslimanske države. Kultura pa ni religija ne utječu demokraciju u arapskom svijetu pokazuju i muslimanske zemlje izvan arapskog svijeta koje su uspostavile demokracije npr. Indija i Indonezija. U borbi protiv represije i autokratskih režima sredinom

¹⁸ Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 78.

¹⁹ Davorka Matić, *Islam i politika: prilog raspravi o uzrocima demokratskog deficitu na Bliskom Istoku* (Zagreb: Filozofski fakultet, 2008), 285.

²⁰ Immanuel Kant, *Answer to the Question: What is Enlightenment?* (London: Cambridge University Press, 1784), 251.

20. stoljeća pojavili su se različite oružane grupe, koje su se nasiljem borile protiv diktature. Ipak, početkom novih prosvjeda 2011. godine, protivnici autokratnih režima su se opredijelili za nenasilne promjene, kao što su štrajk, građanska neposlušnost. Takvo djelovanje se pokazalo efektnijim za uvođenje demokratskih promjena, npr. mirnim protestima smijenjeni Zine El Abidine Ben Ali u Tunisu, Muammer al - Gaddafija u Libiji i Hosni Mubaraka u Egiptu. Demostracije su započele slično u svim zemljama u regiji. Na početku su ljudi okupirali centralne gradske trgrove, kao i održavanje najvećih protesta petkom, budući da tog dana po tradiciji najveći broj vjernika napušta svoje domove zbog tjedne molitve u džamiji. Demostranti su jedni od drugih preuzimali slogane, poput onog koji se prvi put čuo u Tunisu – *Narod hoće da sruši režim*.²¹ Nepostojanje demokracije u arapskim zemljama brojni teoretičari pripisuju kulturnim i religijskim karakteristikama tog područja. To je dovelo do razvoja kulturno esencijalističke interpretacije islama koja pogrešno tvrdi da je islam nekompatibilan s demokracijom, jer je demokracija "nespojiva s određenom kulturnom tradicijom, ne može se transplantirati u zemlje koje ne poznaju ideju građanstva, čija kultura ne priznaje autonomiju individuma i koje stoga ne barataju konceptima temeljnih sloboda i prava čovjeka".²²

U prethodnom desetljeću, raširena je upotreba interneta i prisutnost satelitskih televizijskih kanala poput Al Jazeere osnažili su razmijenu unutar jedinstvene arapske javnosti.²³ Pojam „javna arapska sfera“ relativno je novi arapski politički diskurs, a postao je istaknut ulogom medija. Iz tog razloga se većina znanstvenika slaže da postoji spona između arapske javne sfere i nastanka informacijske – komunikacijske revolucije. Da bi bolje razumijeli što je javna arapska sfera započet će sa Tunisom. Sam čin samozapaljenja Muhammeda Buazizija u Tunisu izazvao je ogromnu revoluciju, koja se proširila na Egipat, Libiju, zatim Jemen i Bahrein, dok nije zahvatio veliki dio arapskog svijeta. Zahvaljući medijima, ovi dogadaji su bili dostupni dvadeset i četiri sata preko satelitskog kanala, na svojim web stranicama i twitteru. Revolucija pod nazivom „Arapsko proljeće“ okupila je hrabre ljude na trgovima i ulicama, kako bi iskazali nezadovoljstvo u političkom, ekonomskom i društvenom životu. Vlasti su odgovorile nasiljem, ostavljajući iza sebe tisuće mrtvih i mnogo više povrijđenih. Iako su davno zemlje arapskog svijeta postale takozvano neovisne, ipak su na vlasti bili korumpirani i okrutni diktatori, koji su zanemarivali svoj narod i postali politički alat

²¹ Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 78.

²² Davorka Matić, *Islam i politika: prilog raspravi o uzrocima demokratskog deficitu na Bliskom Istoku* (Zagreb: Filozofski fakultet, 2008), 285.

²³ Marc Lynch, *Voices of the New Arab Publiv: Iraq, Al Jazeera, and Middle East Politics Today* (New York: Columbia University Press 2006), 32.

Zapadnih sila. Zato su arapske zemlje postale sinonim za doživotnu vlast koja je uvijek iznad zakona. Namješteni izbori su bili primjetni, budući da oporba nikada nije mogla doći na vlast. Vladajuća elita je koristila državnu sigurnost u sredstvo kontrole i održavanja društvene kohezije. Stanovnici arapskog svijeta nemaju politička prava, imaju jako nizak standard zbog velikih poreza i visokih cijena, te nemaju nikakav međunarodni utjecaj.²⁴

Politička situacija se još uvijek nije smirila. Tunis je jedina zemlja koja je sprovela uspješno reforme, dok su ostale države imale promjene samo u rukovodstvu, a režimi ostali isti. Pored toga što se arapski svijet suočava s mnogim dilemama, problem se javlja i u osmišljavanju nove politike, kao što je: odgovorna vlada, omogućavanje građanima da biraju svoje predstavnike, imaju neovisno pravosuđe i priznaje prava građana.

„Arapsko proljeće“ na Bliskom istoku doveo je do pada tri diktatorska režima. Pobuna koja je počela u Tunisu 2010. godine imala je bez presedana utjecaj na geopolitičkom i geostrateškom polju u ovoj regiji.²⁵ Pored toga, činjenica je da su veliku ulogu odigrale transnacionalni satelitski i online mediji, zbog protoka necenzuriranih informacija. Mediji ne mogu sami dovesti do nekih promijena, ali svakako da mogu potaknuti i pomoći tim promjenama. Cijeli region pratio je razvoj događaja. Incijativa je bila lokalna, ali organizatori i sudionici protesta nalazili su inspiraciju u djelovanju i uspješnim rezultatima revolucije u drugim arapskim zemljama.²⁶ Bitno je napomenuti da zemlje u kojima su se dogodile revolucije, nažalost nemaju iskustva s demokracijom. Ono što je zaista potrebno ovoj regiji jeste nova ekonomija, otvaranje novih radnih mjesta, privredni rast i raspodjela bogatstava, utemeljenim na islamskim načelima, koji mogu iskorijeniti siromaštvo, nezaposlenost.

---

²⁴ Adnan Khan, *Arapsko proljeće* (Sarajevo: Dobra knjiga, 2012), 5.

²⁵ Mohammed Ayoob, *The Arab Spring: Its Geostrategic Significance* (U.S: Middle East Policy Council, 2012), 84.

²⁶ Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 78.

2.1. Tunis

Ono što će postati regionalni talas protesta započelo je u Tunisu koji je dugo smatran arapskom zemljom sa najboljim obrazovnim sustavom, brojnom srednjom klasom i najorganizovanijim radničkim pokretom.²⁷ Socijalni i pravni status žena razlikovao od ostalih država na Bliskom istoku (imale su pravo na podnošenje zahtjeva za razvod braka, imale su pravo glasa i slično). Relativno visok stupanj društvene modernizacije, pratila je i relativno uspješno gospodarstvo usmjereni na turizam i izvoz u Europu.

Zine El Abidine Ben Ali na vlast je stupio 7. studenog 1987. godine sudjelujući u Bijeloj revoluciji protiv tadašnjeg predsjednika Habiba Burgibe. Osvaja i idući mandat od 1994. do 1999., a već 2002. godine izvršio je izmjenu ustava kako bi mogao biti kandidat i na idućim izborima, kada je ponovo i izabran. Njegovu dvadesetgodišnju vladavinu obilježila je politička i ekomska kriza, kršenje ljudskih prava, potpuna kontrola medija i ograničena sloboda izražavanja. Mnoge organizacije za zaštitu ljudskih prava i sloboda vladavinu Ben Aliju su prozvale diktatorskom. Činjenica jest da je država mnogo izdvajala za obrazovanje, visoka nezaposlenost je i dalje bila prisutna. Od vlade se očekivalo da uspostave bolji obrazovni sustav, iako su imali najbolji u arapskom svijetu, kao dobro organizirane radne pokrete. U Tunisu je bilo mnogo nezaposlenih obrazovanih ljudi. Međutim, pored nezaposlenosti, bili su prisutni i socioekonomski problemi, poput rasta cijene hrane. Vojna sigurnost bila je brojčano veća nego u Francuskoj koja je postavila čvrstu državnu kontrolu. Tunisko društvo prošlo je brojne ustanke, kako društvene tako i političke prosvjede u svojoj novijoj povijest.²⁸

Tunis je prvu ozbiljnu krizu doživio, kada se 17. prosinca 2010. godine iz očaja zbog diktatorskog režima zapalio Muhammed Buazizi na jugu Tunisa. Odrastao je u siromašnom gradiću Sidi Bouzidu, sa majkom i šestero braće i sestara. Mohammed je već u ranom djetinjstvu počeo prodavati voće i povrće kako bi prehranio obitelj. Ovim poslom je omogućio školovanje sestrama. Nekoliko puta je podnijeo molbe lokalnom gradskom vijeću kako bi dobio dozvolu za postavljanje štanda, no svaki put je bio odbijen. Tog 17. prosinca,

---

²⁷ Lisa Anderson, *Demystifying the Arab Spring: Parsing the Differences between Tunisia, Egypt and Libya* (Foreing Affairs, 2011), 3.

²⁸ Mehdi Mabrouk, *A revolution for dignity and freedom: preliminary observations on the social and cultural background to the Tunisian revolution* (UK: Routledge: 2011), 626.

kao i svakog prethodnog dana Muhammed je otisao prodavati voće i povrće no zaustavila ga je komunalna redarka te mu zaplijenila robu i vage koje je posudio od prijatelja. Prema riječima njegove sestre, redarka je uvrijedila njegovog mrtvog oca, ismijala njegov skroman posao i potom ga ošamarila u javnosti. Ovaj čin doveo ga je do ruba očaja, pa se malo prije podne vratio na isto mjesto, polio benzinom i zapalio. Iako je potražio pravdu od vlasti, nikakav odgovor nije dobio. Taj čin je pokrenuo seriju događaja koji su doveli do masovnih protesta koji su na kraju rezultirali okončanjem brutalne diktature Ben Alija.²⁹ Poslije nekoliko dana, točnije 27. prosinca 2010. godine započinju protesti iz solidarnosti prema Muhammedu. Protesti su dobili veliku pažnju za manje od mjesec, iako nitko prije nije mogao predvidjeti niti planirati takav ishod. Pred zgradom policije osvanuli su graffiti, koji su sadržavali revolucionarne poruke. Građani su postali svjesni da su državne službe nazadovale, nizak životni standard, nestajanje srednje klase, korumpirane vlasti. Protesti su pored solidarnosti prema Muhammedu dobili i politički sadržaj zhvaljujući mreži iskusnih lokalnih organizatora iz najvećeg tuniskog sindikata (UGTT), a njihova izjava je sljedeća: „*Shvatili smo da Tunis ključa, da marginalizovana područja samo čekaju varnice. Ova pobuna nema vođu, ali svuda postoje lokalne vođe, često sindikaliste. Započeli bismo sa izvikivanjem slogana koji su ciljali na režim, a ne na socio – ekonomске probleme.*“³⁰

Muhammed je preminuo 4. siječnja, tisuće ljudi je prisustvovalo sahrani, a ta slika se proširila internetom širom regije. Budući da je kontrola medija bila prisutna, lokalni mediji su bili cenzurisani, a privatni mediji su bili odani režimu. Čin samozapaljenja Muhammeda prisutni su snimili mobitelom, a zahvaljujući Facebooku, Twitteru i Youtube-u, vijest o tom činu se proširio diljem Tunisa i cijele regije, što je dovelo do pobune protiv Ben Alijeovog režima. S tim u vezi, mladi preko novih društvenih mreža i Interneta upoznati su s vijestima iz svijeta, tj. demokracijom u zapadnim zemljama. Mladi i obrazovani ljudi preko novih medija počinju djelovati. Vladilo je teško uspostaviti kontrolu nad društvenim mrežama, kao što su to činili nad lokalnim medijima (novinama, radiju i televiziji).

U početku se to činilo kao obični incident, ali ishod je bio mnogo ozbiljniji. Pokazalo se da tužna sudbina nepoznatog čovjeka potakla je na borbu protiv korupcije. Demostracije su započele spontano kao znak suošjećanja sa Mohammedovom i njegovom obitelji. Unutar nekoliko dana od Bouazizijevog pokušaja samoubojstva pred lokalnim vladinim uredom, studenti, učitelji, odvjetnici, novinari, aktivisti za ljudska prava, sindikalisti i oporbeni

²⁹ Adnan Khan, *Arapsko proljeće* (Sarajevo: Dobra knjiga, 2012), 9.

³⁰ International Crisis Group, *Popular Protest in North Africa and the Middle East: Tunisia's Way, Middle East Africa Report* (2011), 4.

političari izašli su na ulice nekolicine gradova kako bi osudili vladinu ekonomsku politiku, represiju svakog oblika kriticizma i mafijašku korupciju kojom se obogaćuju članovi predsjednikove obitelji.³¹

Tuniske sigurnosne snage na prosvjednike koji su se okupili ispred policijske stanice odgovorili su otvorenom paljbom, te blokirali ulaz i izlaz u južne gradove. Pokušaj režima da izolira Sidi Bouzid bio je neuspješan, u čemu su doprinjeli i društveni mediji. Krajem prosinca prosvjedi su započeli u gradu Kasserine. Tuniska policija postavila je snajpere na sve visoke zgrade, čija je zadaća bila ubijanje građana koji su se pobunili protiv režima. Međutim, načelnik Glavnog štaba odbio Ben Alijevo naređenje da vojska pomogne u suzbijanju demonstracija i u tom momentu došlo je do odvajanja vojske od Ben Alijevega režima. Deset dana kasnije, 14. siječnja, demonstranti su bili ispred Ministarstva unutarnjih poslova, prosvjednici su prestali zahtjevati promjene u politici i počeli pozivati na smjenu predsjednika Ben Alija. Istu večer je vođa oporbe iz Londona Rachid Ghannouchi obznanio da je Ben Ali pronašao utočište u Saudijskoj Arabiji. Ghannouchi je bio nepoželjan u Tunisu, jer je vođa islamskičkog pokreta, pa je Tunis napustio dolaskom na vlast Ben Alija. To je i razlog zbog čega je 20 godina proveo u egzilu. Sam čin odlaska Ben Alija iz Tunisa, nije mnoge iznenadio, budući da je kao bivši policajac znao kakva ga sudbina čeka. Bijeg u Saudijsku Arabiju je Ben Alija i njegovu obitelj spasio od sigurne smrti. Još tijekom noći, građani ulaze na luksuzni posjed predsjedničke obitelji. Pljačkaju ga i pale. Diktator je otišao, ali ljudi i dalje izlaze na ulice. Vjeruju da stara elita i dalje u rukama drži poluge moći i da želi onemogućiti uspjeh revolucije.

Nakon odlaska predsjednika Ben Alija, taj period ipak je označio pobjedu tuniskog naroda. Ovo je pokazatelj koliku moć imaju obični ljudi. Poražavajuća činjenica da je ova revolucija odnijela preko 30 000 ljudskih života, dok je 50 000 ljudi povrijeđeno u građanskom ratu, a oko 4 000 osoba se i dalje vodi nestalim. Privremenu vlast je preuzeo parlamentarni zastupnik Fuad Mebaza, koji je ranije vršio dužnost predsjenika Poslaničkog doma. Negodovanjem mnogih, na funkciju premijera postavlja se Ghannouchi, koji je ipak 27. veljače podnio ostavku. Na funkciju premijera dolazi El – Badži Kaid Es – Sebsi. Izbori su zakazani za srpanj 2011. godine, ali su odgođeni zbog tehničkih razloga za listopad.³² Premijer El – Badži Kaid Es – Sebsi je rekao: „*Sve u svemu, odlučili smo da održimo izbore 23. listopada. Najvažnija stvar je transparentnost izbora. Postoje stranke koje se ne slažu s tim... ali naša misija je da održimo izbore koji će biti slobodni i transparentni. Mi moramo zaštiti dobro ime*

³¹ Christopher Alexander, *Tunisia: Stability and Reform in the Modern Maghreb* (Oxon: Routledge, 2010), 45.

³² Adnan Khan, *Arapsko proljeće* (Sarajevo: Dobra knjiga, 2012), 27.

*revolucije.*³³ Govor premijera nam pokazuje da nisu sigurni u rezultate koje oni sami priželjkuju, stoga je potrebno da se pripremi „pogodno tlo“ za pobjedu.

Međutim, Tunis se i nakon revolucije, suočava i dalje s ekonomskim padom, gubitcima prihoda od turizma, te dalnjim prisustvom nezaposlenosti. U cijelo zemlji tvornice ostaju zatvorene, ulagači su suzdržani, ni turisti ne dolaze zbog straha da bi moglo doći do nemira. Prosvjednici na ulicama i dalje zahtjevaju ostavku vlade, novi ustav, demokraciju, kao i organizirane izbore.

Prvi demokratski izbori u povijesti Tunisa održani su 23. listopada 2011. koje je sa 42% glasova osvojila islamistička stranka Ennhada. Političku stranku Ennahdu osnovao je Ghannouchi 1981. godine, a inspirirana je egipatskom Muslimanskom braćom. Osnivač i predsjednik Ennahde Ghannouchi je istakao da se Ennahda promijenila iz ideološkog pokreta uključenog za borbu identitet, preko prosvjednog pokreta protiv autoritarnog režima. Ennahda je predstavlja spoj islama i demokracije. Ovi rezultati nisu bili iznenađujući, budući da država Tunis je utemeljena na viziji radikalnog i modernog. Prosječni Tunižanin je dao svoj glas stranci čija su temeljna načela započeta na islamu.³⁴

Mirno stanje u Tunisu nije dugo trajalo. Poslije izvjesnog perioda, ponovo dolazi do prosvjeda na ulicama Tunisa, zbog ubojstva kritičara Ennahde, oporbenog čelnika Chokrija Belaida, a istraga je utvrdila da je za to odgovorna islamistička grupa Ansar al – Sharia. Ansar al – Sharia predstavlja militantnu organizaciju osnivanu 2011. godine. koja nasiljem promovira ideje globalnog džihada i šerijatske zakone u Tunisu. Ova organizacija se ne bi smjela povezivati sa istoimenom organizacijom koja djeluje u Libiji, Jemenu i Egiptu, jer nisu formalno povezani, iako postoje sumnje dijele logističke, operativne i financijske veze.

Ennahide podnosi ostavku, na vlast dolazi sekularna stranka Nidaa Tounes. Za novog predsjednika Tunisa imenova je Moncef Marzovki, bivši disident i vođa oporbe, koji je za vrijeme vladavine Ben Alija bio u egzilu. Ono što je značajno jeste da je odobrio novi ustav, koji se zalaže za jednakopravnost žena i muškaraca, slobode izražavanja, ali sigurnost u zemlji opada. Krajem siječnja Tunis je donio jedan od najliberalnijih Ustava u cijelom Arapskom svijetu i predsjednik Marzouki tada je izjavio da potvrđuje pobjedu nad diktaturom.

---

³³ Amara Tarek, *Tunisia elections delayed until October 23rd* (Reuters: srpanj 2011), <https://www.reuters.com/article/us-tunisia-election/tunisia-election-delayed-until-october-23-idUSTRE7571R020110608> (pristupila: 01.02.2019.)

³⁴ Fabio Merone, *Tunisia and the divided Arab Spring* (Ghent: openDemocracy, 2013), 3.

2.2. Egipat

Egipatski režim bio je zbog dosta razloga smatrani modelom postojanog autoritarizma sa jakom hegemonom strankom koja je kontrolisala razgranatu mrežu ekonomskog klijentelizma i jakog represivnog aparata.³⁵ Međutim, demonstracije dolaze i u Egipat. Egipatski protesti bili su u centru regionalne ali i svjetska javnosti zbog svoje veličine, zbog strateškog položaja i tradicionalno vodeće uloge u arapskom svijetu.³⁶

Egipat je sa svojih osamdeset milijuna stanovnika najveća arapska zemlja. Ovisan o SAD-u i Izraelu, Egipat je pod Mubarakom bio prisiljen održavati stabilnost u regiji. Događaji za vrijeme Arapskog proljeća bili važan poticaj ostalim zemljama arapskog svijeta da se ugledaju na egipatski primjer i ustanu protiv režima.³⁷

Nakon atentata na predsjednika Anwara Sadata na vojnoj paradi koja se obilježavala u znak sjećanja na izraelsko – arapski sukob 1973. godine, Hosni Mubarak dolazi na vlast 1981. godine, bez demokratskih izbora. Budući da je bio pilot, 1972. godine Sadat postavljuju za komadanta zračnih snaga, da bi 1973. godine pokrenuo napad na Izrael. Ubrzo nakon toga, točnije 1976. godine, Sadat imenuje Mubaraka kao potpredsjednika Nacionalne Demokratske partije. Dolazak Mubareka na vlast obilježilo je vrijeme kada je Egipat bio izoliran od strane arapskih i muslimanskih država, koje su prekinule diplomatski odnos nakon što je Sadat potpisao mirovni sporazum Camp David sa Izraelom 1979. godine. Najveći poraz bio je diplomatski, izbacivanje Egipta iz Arapske lige, čije je sjedište tada prebačeno iz Kaira u Tunis. Prvi uspjeh koji je Mubarak ostvario jeste vraćanje Egipta u arapsko okrilje, te povezivanje sa velikim silama regije. Kada je Egipat uspješno izašao iz izolacije, 1990. godine štab Arapske lige vraćen je u Kairo.

Kada je u pitanju odnos Amerike i Egipta, njihove alijanse su bile usmjerene mirovinim procesima na Bliskom istoku. Iz te perspektive možemo reći da je Egipat postao vodeći mirovni posrednik između Izraelaca, Palestinaca i Arapa. Ono što je još značajno jeste da je Mubarak 2008. godine uspostavio mir između Hamasa i Izraela, dok je istovremeno vlada

³⁵ Lisa Blaydes, *Elections and Distributive Politics in Mubarak's Egypt* (Cambridge: Cambridge University Press 2011), 48.

³⁶ Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 91.

³⁷ Irena Grgurić, *Arapsko proljeće, 4. val demokratizacije* (Zagreb: Filozofski fakultet, 2014), 36.

Egipta imala značajnu ulogu u pregovorima između Hamasa i Fataha u Kairu, u ime palestinskog nacionalnog pomirenja.

Dok je Mubarak bio posvećen vanjskoj politici Bliskog istoka, unutarnja politika nije bila jaka. Iako je liberalno ekonomska politika Mubaraka doživjela veliku ekspanziju, posebno kada su u pitanju nekretnine, Egipat je i dalje imao problem sa velikom stopom nezaposlenih i siromaštvom. Oporba je krivila vladajuću stranku i Mubaraka da podržavaju grupu biznismena vladajuće stranke i monopoliziraju državno bogatstvo. Ono što je doprinjelo još lošem stanju u državi, jeste vladavina vojske, što je omogućilo da zatvaraju civile bez naloga i da im se sudi na vojnim sudovima. Dok oporba tvrdi da je s tim potezom ugušena sloboda političkog rada i izražavanja, kao i slobode rada novinara, kada je 2007. godine uhapšena nekoliko urednika i novinara koji su bili priklonjeni oporbi. Budući da je SAD izdvajao oko 1,5 milijardi dolara godišnje za mir i sigurnost u Egiptu³⁸, to nije doprinjelo da državoj sigurnosti jer je većina međunarodnih vlada stala na stranu pobunjenika.

Egipat se zauvijek promijenio 2011. godine kada je i ovu državu zahvatila revolucija. Ključni pokretači pomijena bili su mladi i obrazovani Egipćani koji su se suočavali sa nezaposlenošću, kao i ograničenom slobodom izražavaja. U 2011. godini 60% Egipćana je bilo mlađe od 30 godina, a masovna nezaposlenost, socioekonomske nejednakosti, lažni parlamentarni izbori izazvali su revolt mladih. Buntovni mladi ljudi koji su željeli promijene izrazili su veliko nezadovoljstvo i neslaganje protiv Mubarakovog režima. Oni su se ujedinili na temelju sličnih interesa i stvorili novi društveni pokret. Taj novi društveni pokret težio je ka demokraciji. Ono što je još doprinjelo njihovom ustanku protiv režima, jeste da Mubarak nije ispunio obećanja iz posljednje predizborne kampanje. Ovaj problemu Mubarak nije shvatao ozbiljno i s tim u vezi nije mogao znati da mladi prestavljuju ozbiljnu prijetnju za njegovu vladavinu. Ovo nam pokazuje da Mubarak i njegovi ljudi ne razmišljaju uopće o novim generacijama i njihovim sposobnostima kada je u pitanju znanje oblast IT.

Početak prosvjeda bio je određen za 25. siječnja. Taj se datum u Egiptu inače obilježavao kao "Dan policije", no prosvjednici su na taj dan odlučili napraviti prosvjed protiv policije koja je uporno radila u korist režima vršili torturu nad demonstrantima. Oko 15 mladih političkih aktivista je udružilo islamiste i sekulariste i oni su bili ključni za planiranje prosvjeda. Na svim stranama počele su pripreme za Dan mučenika i pritvorenih, kako su aktivisti nazvali petak 28. siječanj. Planiranje prosvjeda dogovarali su putem društvenih mreža i SMS poruka.

---

³⁸ Brian Wingfield, *Making Sense of U.S. Foreign Aid to Egypt And Elsewhere* (Forbes, 2011) <http://www.forbes.com/sites/brianwingfield/2011/01/29/making-sense-of-u-s-foreign-aid-to-egypt-and-elsewhere/> (pristupila: 24.03.2019.)

Masovni prosvjedi su započeti i bili su središnji moment koji je transformirao lokalne političke borbe u jedinstvenu i koherentnu regionalnu pobunu.³⁹ Prosvjednici su zauzeli Trg Tahrir, koji su kontrolirali, kako bi spriječili sukob. Zahtjevi prosvjednika bili su konkretni i jasni: raspuštanje vlade, ukidanje zakona od vanrednom stanju, reforme ustava i vladine politike. Ono što je još više izazvalo gnjev kod naroda jeste odgovor režima na prosvjede, a to je: blokiranje interneta, unajmljivanje razbojnika kako bi napadali prosvjednike, snažna državna propaganda usmjerena protiv stranih novinara, dok je kritiziranje režima i predsjednika bilo je strogo zabranjeno. Međutim, vlada blokiranjem interneta i slanjem SMS poruka nije spriječila okupljanja, kao ni uvođenje policijskog sata. To je prikazano i u dokumentarcu *The Arab Awakening the End of a Dictator* (2011) gdje prikazuju manju količinu ljudi na početku, ali uskraćivanjem Interneta i uskraćivanjem ljudskih prava i sloboda potaknulo je više ljudi da izađu na ulice. Vlada je postala očajna i nasilna, ali i prosvjednici. Imamo primjer Halida Saida, mladić koji je izvučen iz internetskog kafića i pretučen od strane policije. Od stupnja povreda, mladić je nedugo zatim preminuo. Odmah se na Facebooku pojavila stranica „*Svi smo mi Halid Said*“ gdje su dogovarali prosvjede njemu u čast.⁴⁰ Ovaj događaj je pomogao u formiranju civilnog društva jer su se mnogi poistovjetili da to sutra može biti njihov otac, sin ili kćer... Saidova smrt je pomogla da se prevaziđe strah i učini se nešto za neku bolju i svjetliju budućnost. Za fizičko nasilje i na Trgu Tahrir bili su odgovorni Mubarakovi razbojnici koji su na trbove došli konjima i devama, napadajući prosvjednike, a prosvjednici su se samo nastojali obraniti".⁴¹

Budući da su prosvjedi uveliko počeli, a podržali su ih i Muslimansko bratstvo. Najveća organizirana oporbena grupa u zemlji najavila je da će sudjelovati u prosvjedima. Podrška Muslimanskog bratstva doprinjela je u prosvjedima dajući im novu snagu. Muslimansko bratstvo predstavlja islamički pokret, koji je osnovan 1928. godine i uživa veliku popularnost kao oporbena grupa u Egiptu, te velika konkurencija Mubaraku. Muslimanskom bratstvu je zabranjeno da djeluju kao politička stranka, iz razloga što stalno pozivaju na političke reforme, dok su njihovi aktivni članovi, pa čak i visokopozicionirani lideri često hapšeni.

Izvještaji o sukobima širom Egipta počeli su masovno pristizati 28. siječnja. Nakon višesatnih borbi policije i demonstranata na ulicama Kaira i drugih gradova policija je oko 17 sati dobila

³⁹ Irena Grgurić, *Arapsko proljeće, 4. val demokratizacije* (Zagreb: Filozofski fakultet, 2014), 37.

⁴⁰ Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (New York: Public Affairs, 2012), 86.

⁴¹ Tariq Ali, Slavoj Žižek, Antonio Negri, Peter Hallward, Hicham Safieddine, Samir Amin, Gibert Achcar, Michael Hardt, Alain Badiou, Noam Chomsky, Vijay Prashad, Tzvetan Todorov, Richard Seymour i Kevin Ovenden, *Značenja Magreba* (Zagreb: Faktura, 2011), 48.

naređenje da se povuče jer je sve više policijskih stanica padalo je u ruke demonstranata, a jedinice sa terena su izvještavale da ostaju bez suzavaca i municije.⁴²

Predsjednik Mubarak je izdao poziv na dijalog kako bi se situacija u državi normalizirala, međutim demonstranti su taj zahtjev odbili. Riječi jednog od organizatora su bile: „*Ako sada otjeamo Mubaraka, to znači da smo mi najmoćniji. Ako ga ne otjeramo, znači da su oni najmoćniji. Obje strane razumiju ovo i zato se obje strane tako snažno bore.*“⁴³

Ključnu ulogu odigrala je vojska, jer je odlučila da neće napadati prosvjednike i podržati Mubarekov režim. To nije bilo slučajno, budući da je vojska finansirana i obučavana od strane Amerike, čiji je načelnik štaba i ministar odbrane bili u stalnom kontaktu sa SAD-om. Podrška koju su dali vojnici pomogla je prosvjednicima da nakon 18 dana protesta pobjede jedan diktatorski režim. U ranim jutarnjim satima tenkovi su izašli na ulice Kaira, gdje su ih demonstranti dočekali srdačnim uzvicima: *Vojska! Narod! Jedna ruka!*⁴⁴ Predsjednik Egipta Hosni Mubarak podnio je ostavku, a vlast preuzima Vrhovni savjet armije. Ovu vijest su dočekali i pozdravili tisuće demonstranata koji su se nalazili na Trgu Slobode. Na nacionalnoj televiziji 11. veljače potpredsjednik Omar Suleiman i obznanio da Mubarek odlazi. Već bivši predsjenik Egipta Hosni Mubarak sa svojom obitelji bježi u odmaralište Sharm – el Sheikh. Egipatska revolucija odnijela je 365 ljudskih života, dok je povrijeđeno oko 5 500 ljudi.⁴⁵ Pad režima u najmnogoljudnijoj i tradicionalno vodećoj zemlji arapskog svijeta bio je prasak koji je doveo do naglog širenja protestnog talasa širom regije. Vojska je preuzeila vlast do demokratskih izbora, raspustila egipatski parlament i suspendirala postojeći ustav. Premijerov kabinet je nastavio služiti kao tehnička vlada, dok se ne formira novi. Odnosi sa Izraelom i SAD-om ostali su isti.⁴⁶ Za mnoge građane to nije ništa promijenilo, jer je prevladavao strah da demokracija tek sada neće zaživjeti. Iako su mnogi i podržali vojsku u preuzimanju vlasti od Mubaraka, ipak nisu razmišljali o posljedicama jer su bili presretni što je došao kraj Mubarakovom režimu. Radikalna promjena može se dogoditi samo ako se stari režim promjeni. Međutim, stari režim se ne može preoblikovati, nego mora u potpunosti biti uklonjen, inače bi se stalno provlačio totalitarizam.

⁴² Mona el – Ghobashy, *The Praxis of the Egyptian Revolution* (Middle East Report, 2011), 2-13.

⁴³ Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 90.

⁴⁴ Marko Žilović, *Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine sjevernoafričkih režima tokom arapskih previranja* (Beograd: Fakultet političkih nauka 2013), 89.

⁴⁵ Press TV, 2011, *Egypt revolution death toll at 365.* <http://www.presstv.ir/detail/165680.html> (pristupila: 15.04.2019.)

⁴⁶ Adnan Khan, *Arapsko proljeće* (Sarajevo: Dobra knjiga, 2012), 10.

Prvi demokratski izbori održani su 24. lipnja 2012. a novi predsjednik je postao Mohamed Morsi, pripadnik Muslimanskog bratstva. Muslimansko bratstvo i Morsi našli su se na meti kritičara, jer su ustav temeljili na islamskom zakonu, što je pravilo prijetnju jednakopravnosti žena. Morsi je krajem 2012. donio je dekret kojim si je osigurao sudski imunitet. Oporba je organizirala masovne prosvjede protiv predsjednika Morsija iz Muslimanskog bratstva. Iako je izabran demokraskim putem nakon revolucije, ipak ga skidaju s vlasti, pa se krajem 2013. godine našao na optuženičkoj klupi pod optužbom da je špijunirao za Katar, dok je Muslimansko bratstvo proglašeno terorističkom organizacijom. Slijede masovna hapšenja Muslimanske braće, nevladinih aktivista i novinara, ali i stotine ljudi su osuđeni na smrt.

Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati i Kuvajt novčano su podržavali ministra odbrane Abdela Fattaha al - Sisija koji je također sudjelovao na prosvjedima. Nakon predsjednika Morsija, na vlast demokratskim putem izabran je upravo general Sisi sa blizu 97% glasova. Oporba ove demokratske izbore odbacuje, jer smatraju da su namješteni. Ono što je SAD odmah zahtjevalo od novog predsjednika jeste da nastavi s političkim reformama, okreće se ka gradnji bolje budućnosti egipatskog naroda, te da nova vlast bude transparentna. Pored toga izglasan je novi ustav, međutim iako je novi predsjednik u prioritet stavio sigurnost i stabilnost, sučava se sa velikim izazovima, npr. povećanje nezaposlenosti, porast deficita, širenje korupcije itd. Sloboda se i dalje ograničava, baš kao i za vrijeme vladavine Mubarka. Egipatski ustanci nisu promijenio režim, nego je izvršio samo kadrovska promijenu.⁴⁷

---

⁴⁷ Adnan Khan, *Arapsko proljeće* (Sarajevo: Dobra knjiga, 2012), 11.

2.3. Libija

Muammar al – Gaddafi postaje poglavar Libije nakon vojnog udara 1969. godine. Samoproglašeni revolucionarni vođa, bez formalnog mandata vodio je politiku Libije sve do svoje smrti. Ono što je pomoglo Gaddafiju da dođe na vlast jeste borba protiv imperijalizma. Naftne resurse koje posjeduje Libija, bili su iscrpljivani od strane talijanskih, engleskih pa i drugih naftnih kompanija. Njegov vrhunac dolazi kada nacionalizira veliki dio libijskog gospodarstva, poboljšao obrazovni sustav i zdravstvo. Iako je osigurao povoljan životni standard u Libiji, ipak svu političku moć koncentrirao u liku jedne osobe. Da bi zadržao svoju moć koju je imao kao diktator, balansirao je između interesa različitih klasa, što ga je predstavljaо kao vođu koji štiti svoj narod. Nažalost, Libija nije bila primjer demokratske države. Libijci su mogli samo zamišljati da sudjeluju u donošenju odluka na lokalnoj razini, kroz kongres i narodne odbore, jer realnost je bila mnogo drugačija. Većina ljudi bila je svjesna da nemaju nikakvog utjecaja na političke odluke.⁴⁸ Imamo primjer kada je devedesetih godina dolazi do osnivanja radiklanog islamskih pokreta Libijska islamska borbena grupa koja se protivila režimu, ali je pokret ukinut i članovi tog pokreta završili su u zatvoru.⁴⁹ U Libiji nisu postojali politički savezi, jer nisu mogli funkcionirati pod Gadafijevom vladavinom.

U novije vrijeme Gaddafi se okreće neoliberalnoj politici, što je obuhvatilo privatizaciju tvrtki, te zahtjev za članstvo u WTO. Tako dolazimo do podatka da od 2003. godine više od stotinu državnih kompanija je privatizirano, najviše naftne i turističke kompanije, dok je 29 kompanija u potpunosti u stranom vlasništvu. Rezultat takve politike jeste da na jednoj strani imamo sve veći broj siromašnih, dok na drugoj strani se sve više bogati Gadafijeva obitelj i uži saveznici, što je i na kraju dovelo do pobune 2011. godine.

Inače, pojedine Zapadne zemlje su Gadafijevog sina Saifa al Islama Gaddafija gledale kao reformistu sa dobrim demokratskim akreditivima. To je vrlo dobro opisano u njegovom govoru 2009. godine: „U teoriji, Libija je najdemokratsija država u svijetu.“ Ali naglasak je ipak bio u teoriji.⁵⁰ Iako nije imao nikakav službeni položaj u Libiji, ipak se smatrao kao veoma utjecajnom osobom u Libiji nakon svog oca. Smatra se da je odigrao ključnu ulogu u

⁴⁸ George Joffe, *The Arab Spring in North Africa: origins and prospects* (London: Routledge, 2014), 251 – 252.

⁴⁹ George Joffe, *The Arab Spring in North Africa: origins and prospects* (London: Routledge, 2014), 522.

⁵⁰ Vijay Prashad, *Arab Spring, Libyan Winter* (Oakland: AK Press, 2012), 110.

približavanju Libije Zapadnom svijetu od 2000. do samog ustanka 2011. godine. Bio je uključen u brojne pregovore, a jedno od tih pregovora je rezultiralo napuštanje njegovog oca Gaddafija iz programa nuklearnog oružja.

Nakon uspjeha u Tunisu i Egiptu, prosvjedi protiv režima započeli su i u Libiji. Gadafijev autorativni režim u Libiji uspjevao je suzbijati svaku organizovanu ustanak oslanjajući se na pretorijeske jedinice i prihode od eksploatacije nafte i prirodnog plina. Šest dana nakon Mubarakove ostavke zakazane su prve demostracije. Četvrtak, 17. veljače 2011. održana je mirna demonstracija u libijskom gradu Benghazi. Prosvjednici su zahtjevali demokratske reforme u Libiji i prosvjedovali protiv zlouporaba ljudskih prava i političke korupcije i htjeli su trajno zaustaviti Gadafijevu vladavinu.⁵¹ Demonstracija ne bi bila tako masova, da Gadafijev režim nije dva dana ranije uhapsio jedan broj lokalnih aktivista,⁵² da bi iste večeri upotrijebili bojevu municiju protiv onih koji su se okupili ispred zatvora tražeći oslobođenje pritvorenih. Gadafi je naredio vojnim jedinicama da pod svaku cijenu zaustave prosvjede. Unatoč njihovoj okrutnosti prema prosjednicima, prosvjed se brzo proširio. Brutalne slike imale su snažan utjecaj na građane, pa čak i za one koji su iskusili već prije okrutnost ovog režima. Gadafi se sam zakleo da neće imati milosti prema pobunjenicima.⁵³ Libijski prosvjedi dogodili su se nakon sloma Ben Alija u Tunisu i Mubarka u Egiptu. Sami ti događaji dali su samopouzdanje Arapima u cijeloj regiji, pa tako i u Libiji da se bore protiv Gadafijeve represije.

Nakon početka protesta, Gadafijev sin Saif al – Islam objavio je da situacija u Libiji nije ni probližna kao u Tunisu i Egiptu. Pored toga, optužio je televizijske kanale i društvene mreže da šire dezinformacije građanima o prosjedima u Libiji. Prema tome, druge skupine su izazvale nasilje, a ne režim njegovog oca. S tim optužbama nisu se složili prosvjednici, koji su iskazali nezadovoljstvo u još većem broju. Prosvjednici su se sukobili s policijom, ali i napali vladin ured. U tom trenutku na stranu građana i lokalni garizoni redovi libijske vojske. U roku od nekoliko dana, protivofanziva režima i rastuća podijela u oružanim snagama transformisali su tijek libijske protestne mobilizacije u građanski rat.⁵⁴ Budući da je broj mrtvih prelazio tisuće, to je izazvalo međunarodnu osudu i rezultiralo ostavkom nekoliko libijskih diplomata. Vijeće sigurnosti UN-a u veljači 2011. godine usvaja Rezoluciju 1973 o zaštiti civila u Libiji koja poziva na odgovornost za sve one koji su odgovorni za kršenje međunarodnog

⁵¹ Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (United States of America: Afterword copyright, 2012), 167.

⁵² Vijay Prashad, *Arab Spring, Libyan Winter* (Oaklad: AK Press, 2012), 95.

⁵³ Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (New York: Public Affairs, 2012), 169.

⁵⁴ Alia Brahimi, *Libya's Revolution* (The Journal of North African Studies 16, 2011), 606.

humanitarnog prava. Humanitarna intervencija po definira kao prisilna intervencija jedne države na teritoriju druge države u svrhu zaštite pojedinca i njihovih života od nečovječnih postupaka i progona. Ako država počini genocid, ratne zločine, etničko čišćenje i zločine protiv čovječnosti nad svojim građanima, međunarodna zajednica ima obvezu da ih zaštitи. Ova doktrina je korištena za intervenciju u Libiji.⁵⁵ Iz tog razloga dolazi do mobilizacije Zapadnih sila i UN-a da upotrebom sile uklone Gaddafija s vlast. Zanimljivo da je Libija ujedno bila pohvaljena u UN-u zbog poštivanja ljudskih prava svog stanovništva do trenutka izbijanja pobune. Intervencija je odobrena kako od VS UN-a, tako i od strane Arapske lige, koja je osigurala da se prosvjednici opskrbljuju vojnim oružjem. Uključivanje međunarodne zajednice u ovaj sukob izazvala je brojne kritike i sumnje u njihov motiv.⁵⁶ Intervencija je počela 19. ožujka 2011. i trajala do 19. listopada od strane SAD-a i 19 drugih država, a najaktivnije su bile Francuske, Velike Britanije i Kanada, ali ubrzo se priključuje i NATO. Nakon ove odluke, rat u Libiji dobiva međunarodni karakter. Tri komponente ove intervencije: uvođenje embarga na oružje, uvođenje zone zabrane leta nad Libijom i provođenje napada, morskim ili zračnim putem vojne snage, koje sudjeluju ili prijete napadima na civile. Tadašnji američki predsjednik Barack Obama je intervenciju pravdao kao neophodnu da bi: zaštitio civile, dolazak legitimne vlade koja će biti odgovorna narodu, uplašio ostale lidere u regionu koji opresivno vladaju. Borba je trajala mjesecima između Gaddafijevih snaga i pobunjenika, čak i uz pomoć NATO – bombardovanja. Ono što je važno naglasiti da sama intervencija počinje u ožujku kako bi se spriječio genocid u Istočnoj Libiji, točnije u lučkom gradu Bengazi koja je bila pod čvrstom kontrolom oporbe. Bengazi je postao simbol nove Libije. A mnoge je iznenadila brzina kojom su pobunjenici zauzeli glavni grad Tripoli.

Nakon završene vojne intervencije legitimnu vlast preuzeo je Prelazni nacionalni savjet osnovan 7. veljače 2011. godine, sjedištem u Bengaziju s ciljem da se izvrše reforme u Libiji. Budući da je dobio međunarodno priznanje Prelazni nacionalni savjet postaje legitimni predstavnik libijskog naroda, umjesto Gaddafija. Krajem kolovoza dolazi do svrgavanja diktatorske vladavine Gadaffija, a 20. listopada 2011. pobunjenici ubijaju Gadaffija.⁵⁷ Prelazni nacionalni savjet možemo promatrati kao uspješan društveni pokret jer je preuzeo moć kod Gadafija i dobio priznanje od drugih država.

⁵⁵ Henelito A. Sevilla Jr., *From „silent protest“ to humanitarian intervention: the case of Libya* (Philippines: Asian Center University of the Philippines Diliman 2015), 378.

⁵⁶ Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (New York: Public Affairs, 2012), 176.

⁵⁷ Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (New York: Public Affairs, 2012), 176.

Prema riječima predsjenice Američkog sveučilišta u Kairu, Lise Anderson, koja ističe da je Libija pod Gadafijevim režimom imala tragove talijanskog fašizma koji je vladao zemljom u svojim kolonijalnim danima: ekstravagancije, dogmatizma i brutalnosti.⁵⁸ Etničke, plemenske i vjerske napetosti zaboravljeni su kada su se ljudi okupili u borbi protiv represivnog režima.⁵⁹ U Libiji nije bila moguća borba protiv ovog režima bez nasilja jer nisu imali udrugu koja bi podržala njihove ideje niti su navikli slobodno izražavati svoje mišljenje. Dobro funkcioniranje civilnog društva u zapadnom svijetu zahtjeva pristup informacijama, ali i usmjeriti pažnju na ciljeve. Prosvjednici su privukli pažnju na svoje ciljeve tako što su izašli na ulice. S tim u vezi, ni sam Gadaffi ne bi odustao tako lako od vlasti bez sukoba. Uloga islama nije bila toliko značajna u libijskom ustanku kao u susjednim zemljama, a Gadaffi nije tolerirao neovisne vjerske pokrete. Ipak, postojale su razne muslimanske grupe koje nisu bile službeno organizirane i koje nisu bile potpuno islamske.⁶⁰ Iz tog razloga kada je počeo ustank različita plemena su se ujedinila. Plemenske veze su mogle funkcionirati kao put u potrazi za novim članovima za pobunjeničke snage, ali i kao način ujedinjenja i informiranja građana o događaju. Ujedinjene plemena može se promatrati i kao model političkog procesa, budući da je stvorila neko političko polje u Libiji. Svrgavanje diktatora u Tunisu i Egiptu dalo je Libijskom narodu samopouzdanje, a publicitet i medijska pažnja im je poslužilo kao snažno oružje protiv Gadafija i njegovog režima, jer je ipak dovelo do intervencije Zapadnih sila i konačnog kraja Gadafijevog režima. Sam kraj zaustavio je režim u kojem je moć počivala u neformalnoj mreži članova Gadafijeve obitelji i favorizovanih plemena.

Nakon ubistva Gaddafija, održani su prvi demokratski izbori na kojima neovisni kandidati osvajaju najviše glasova. Pobjednici izbora su osnovali Rivalsku vladu u Tobruku, koju priznaju Ujedinjeni narodi. Ali stara vlada, ipak ostaje u Tripoliu. U državi vlada potpuni kaos, nesigurnost, kriminal i hapšenja.

---

⁵⁸ Lise Anderson, *Demystifying the Arab Spring -Parsing the Differences Between Tunisia, Egypt, and Libya* (Foreign Affairs, 2011), 6.

<http://www.ssrresourcecentre.org/wp-content/uploads/2011/06/Anderson-Demystifying-the-Arab-Spring.pdf> (pristupila: 03.02.2019.)

⁵⁹ Maya Bhardwaj, *Development of Conflict in Arab Spring Libya and Syria: From Revolution to Civil War* (The Washington University International Review, 2012), 77. http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/7367~v~Development_of_Conflict_in__Arab_Spring_Libya_and_Syria__From__Revolution_to_Civil_War.pdf (pristupila: 03.02.2019.)

⁶⁰ Vincent Cannistraro, *Arab Spring: A Partial Awakening* (Mediterranean Quarterly, 2011), 36. <http://muse.jhu.edu/journals/med/summary/v022/22.4.cannistraro.html> (pristupila: 03.02.2019.)

3. Uspostava medijske kuće Al Jazeera

Država Katar je smještena na Arapskom poluotoku u jugozapadnoj Aziji, koji osim kopna obuhvata i nekoliko otoka. Na jugu graniči sa Saudijskom Arabijom, dok na zapadu morsku granicu ima s Bahreinom. Katar je po državnom uređenju monarhija – emirat, koji se nakon kraja britanskog protektorata 1971. godine, opredjelio za punu neovisnost, ne pristupivši Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Iako je ova država članica Vijeća za suradnju na Zaljevu, njeno političko uređenje je liberalnije u odnosu na ostale države u Zaljevu. Kada je u Katru otkrivena nafta i plin, to ju je pretvorilo u najpoželjniju zemlju s visokim prihodima od ovog kapitala budući da je povećan životni standard. U posljednjih 150 godina, ovom državom vrla politika dinastije Al Thani. Nakon što je u lipnju 1995. godine emir Hamad bin Khalifa izvršio državni udar i preuzeo vlast od oca u trenutku kada je on bio na odmoru u Švicarskoj, ovaj vladar je pokrenuo niz reformi u svojoj zemlji, među kojima se ističe liberalizacija medija. Politika emira Hamad bin Khalifa jeste uspostaviti „arapsku Švicarsku“: bogatu, neutralnu i sigurnu.⁶¹ Emir Hamad je izvršio državni udar, jer je bio nezadovoljan nerazvijenom državom s obzirom da posjeduje ogromne rezerve plina. Ovim činom emir Hamad i njegove pristalice pokazale su da je pravo vrijeme da se iz autokratske vlasti pređe u liberarniju vlast. S tim u vezi, emir zatvara ministarstvo informacija, kako bi olakšao slobodu izražavanja, poboljšao prava žena, ali i organizirao prve lokalne izbore. Zatvaranjem ministarstva informacija ujedno emir ukida i cenzuru medija. Šeik Hamad bin Thamer Al Thani: „Ministarstvo informisanja... je ministarstvo koje upravlja informacijama, bilo da se radi o televiziji, radiju ili novinama... Mi ne vidimo da ovo ministarstvo ima pozitivnu ulogu u medijima u budućnosti.“⁶² Ovim potezom emir je povećao svoj legitimitet kod domaće i međunarodne publike. Međutim, zbog načina na koji je novi emir Hamad došao na vlast mediji u Saudijskoj Arabiji i Egiptu pokušali su ispitati njegov legitimitet. U svojoj vladavni emir Hamad najavio je usvajanje liberalne vanjske politike, dok ujedno zadržava snažnu monarhijsku i vjersku strukturu. Dakle, kao mala država, Katar pokušava osigurati svoj opstanak. Bez ikakve dileme, emir Hamad je u svojoj vladavini transformirao državu Katar u

---

⁶¹ Hugh Miles, *Al Jazeera: The Inside Story of the Arab News Channel that is Challenging the West* (New York, NY: Grove Press, 2005), 16.

⁶² Mohamed Zayani, *The Al Jazeera Phenomenon* (London: Pluto Press, 2005), 2.

velikog igrača na globalnoj sceni. Odstupio je 2013. godine, kada je imenovao svog četvrtog sina Tamima bin Hamad al Thani kao novog emira.

Pored toga, Katar je i sjedište poznate medijske kuće Al Jazeera. Kroz mnogobrojne objavljene novinske članke i dokumentarce najčešće istraženi medij na svijetu jeste Al Jazeera.

Tadašnji emir Hamad bin Khalifa Al Thani osigurao je jednokratnu pomoć od 137 milijuna dolara kako bi podržao rad Al Jazeera idućih pet godina s ciljem pružanja neovisnih vijesti. U skladu sa svojom politikom, koja se ocjenjuje kao neobično pojava za prostor Bliskog istoka, osnovao je kanal „od Arapa za Arape“ - Al Jazeera.⁶³ Sjedište Al Jazeera je u Dohi. Svoj rad započela je 1. studenog 1996. godine, nakon što je BBC prestala emitirati program na arapskom jeziku zbog stalnog uplitanja vlade Saudijske Arabije kao i pokušaja cenzure vijesti. Budući da je bila prisutna mnogo veća sloboda izražavanja i necenzurisani rad, bivši novinari arapskog BBC-a ubrzo su postali nova lica Al Jazeera.⁶⁴ Iako predstavlja neovisnu medijsku kuću, u vlasništvu je države Katar, budući da ne može preživjeti bez državnih finansijskih sredstava na tržištu Bliskog istoka. Poslije izvjesnog vremena, emir Hamad je istakao da je novac bio zajam, a ne bespovratna pomoć. Što znači da očekuje da će Al Jazeera vratiti zajam i postati privatno vlasništvo. Al Jazeera predstavlja medij koji je ujedno i privatni i javni. Nije pod kontrolom vlade, ali je još uvijek u vlasništvu države. S tim u vezi, većina novinara Al Jazeera obrazovani su na zapadu, obučeni da se pridržavaju profesionalne norme i novinarske etike, bez obzira tko ih sponzorira. Iz tog sponzoriranja mnogi smatraju da Katar koristi Al Jazeeru da bi promovisao vanjsku politiku Dohe. Javna diplomacija se može definirati kao nastojanje vlade jedne nacije da utječe na javno mišljenje na drugu naciju u svrhu postizanja svoje vanjske politike.⁶⁵ U vrijeme digitalizacije i informacija, javna diplomacija vlade jeste sposobnost kako će izvesti strategiju komuniciranja. S tim u vezi, kako će pozicionirati svoju državu kao ključnog igrača u razmjeni informacija. Cilj uspješne komunikacijske strategije jeste usklađivanje regionalnih, ali i globalnih vijesti sa nacionalnim interesima vlastite države. Zbog toga se pojavila teorija da je Al Jazeera iskorištena kao diplomatski alat tijekom katarsko – saudijskog sukoba. Unatoč pritiscima koji su dolazili od regionalnih država, ali i SAD-a, Al Jazeera nije odustala od svoje uređivačke politike, koja se

⁶³ Snežana Bajčeta, *Al Jazeera kao akter u međunarodnom komuniciranju* (Beograd: Fakultet političkih nauka, 2012), 32.

⁶⁴ Anthony Maalouf, *The influence of Al Jazeera in the Arab world and response of Arab government* (US: ProQuest Information and Learning Company, 2008), 6.

⁶⁵ Jarol B. Manheim, *Strategic public diplomacy and American foreign policy: The evolution of influence* (New York, NY: Oxford University Press, 1994), 4.

vodi načelima slobodnog novinarstva. Na njihovom kanalu dopušteno je ugostiti od pobunjenika do američkih ili izraelskih dužnosnika. Tolika ravnopravnost je doprinjela ovom kanalu da bude popularan širom svijeta. Problemi o kojima ovaj medij progovara jeste korupcija, pitanje ljudskih prava, ali i islamskog zakona (šerijat), kompatibilnost islama i demokracije.⁶⁶ Al Jazeera ne ispunjava samo medijsku zadaću, nego ispunjava i političku prazninu, jer služi kao glas za arapske oporbe, tj. služi kao forum za otpor.

Al Jazeera je 2000. godine ujedinila Arape tijekom izraelsko – palestinskih sukoba. U tim sukobima, arapsko stanovništvo je naglasilo ključnu ulogu medija u oblikovanju percepcije, mobiliziranju mase i usmjeravaju tijek dinamike unutar arapskog društva. Pojava ove medijske kuće i sličnih novinskih organizacija mijenjaju prirodu javne diplomacije, jer unaprijeđuju vlastitu političku perspektivu. Svoj uspjeh Al Jazeera mora pripisati poštivanju etničkih standarda, učinkovitosti i talentiranim novinarima. Ova popularnost je omogućila da ovaj medij bude utjecajniji od same države Katar. Kanal se treba smatrati virtualnom državom za Arape i Muslimane.⁶⁷ Pojavom Al Jazeere prekinuto je širenje jednostranih prikaza Bliskog istoka u kojem dominira zapadni svijet.

Budući da je Al Jazeera satelitska televizija, onda trebamo znati i kako je prihvaćena od strane zapadnog dijela svijeta. Do 11. rujna američka vlast je pozdravljala rad Al Jazeere i označava ovaj medij bitan za razvoj demokracije na Bliskom istoku. Ono s čim su osvojili zapadne medije, jeste ekskluzivnim snimcima iz Iraka, tijekom operacije Desert Fox 1998. godine od strane SAD-a i Velike Britanije. Ovaj fenomen u arapskom svijetu Amerikanci su podržavali sve dok nije postao previše slobodan. Al Jazeera je privukla pažnju Zapada tijekom potrage za Osamom bin Ladenom, nakon terorističkog napada 11. rujna 2001. Iz tog razloga otvorila je ured u Kabulu, što im je pomoglo da autentičnim snimcima prikažu invaziju na Afganistan, budući da su mnogi pokušali prikriti taj događaj, a same isječke su prodavali za 250 000 dolara. Ova medijska kuća prisilila je američku vladu da uzme u obzir i mišljenje arapskog javnog mnijenja. Također, privukla je Arape da prate Al Jazeeru, umjesto zapadnih medija kao što su CNN ili BBC. Zbog prikazivanja realne slike rata u Iraku, Al Jazeera je stvorila napetosti između Katara i moćne države poput SAD-a. Emitiranjem bin Ladenovih snimaka, Al Jazeera je bila kritikovana od strane američkih medija. I američki dužnosnici lobirali su kod emira Katara kako bi smanjili pokrivenost Al Jazeere, pa i zaustavili emitiranje vijesti u SAD-u. Međutim, Katar odbija da se miješa u uredničku politiku ove medijske kuće. Al Jazeera od

⁶⁶ Mohamed Zayani, *The Al Jazeera Phenomenon* (London: Pluto Press, 2005), 2.

⁶⁷ Philip Seib i Dana M. Janbek, *Global Terrorism and New Media: The Post-Al Qaeda Generation* (New York: Routledge, 2010), 743.

strane SAD-a nije napadnuta samo retorički, budući da im je raketa uništila ured u Kabulu.⁶⁸ Dok je SAD negirao da je namjerno to uradio, drugi vjeruju da je sve bilo planski osmišljeno. Kanal je odbacio povezanost sa Osamom bin Ladenom i istakao da se pridržava uredničkih pravila, poštivanje različitih mišljenja, i prikazivanje događaja iz svakog kuta. Ovakva kritika upućena Al Jazeera od strane SAD-a, samo je povećala vjerodostojnost ove medijske kuće. Na iznenadenje svih, američki dužnosnici s vremenom su počeli mijenjati svoj stav prema Al Jazeera.⁶⁹

Al Jazeera je brzo postala najutjecajniji medij i u regiji, budući da su Arapi težili informacijama i izvan službenih verzija događaja. Arapske medije obilježava paradoks da se komercijalizacija i liberalizacija dijela medija odvija istodobno s nastavkom državne intervencije i cenzure, unatoč slobodi govora proklamiranoj u ustavima arapskih zemalja nakon stjecanja neovisnosti.⁷⁰ Zato Al Jazeera nastupa kao medij koji je oslobođen od vladine kontrole i cenzure, arapskom svijetu daje prostora za rasprave i slobodu razmišljanja. U tom smislu Al Jazeera je zasigurno doprinjela više drugim arapskim državama, nego onoj u kojoj je nastala. Iako su mnoge države u toj regiji pokrenuli satelitski kanal vijesti, koje nisu mogle ni u kojem smislu parirati Al Jazeera, prvenstveno jer su bile u službi državne propagande, npr. članovi Saudijske kraljevske obitelji 2003. godine pokreću kanal pod nazivom Al Arabia.

Također, Al Jazeera je podigla narod koji je bio pod pritiskom diktatorskog režima. Budući da Al Jazeera doživljava veliku popularnost kod arapskog stanovništva, to je dovodi do velike liberalizacije na Bliskom istoku. Ovaj medij na Bliskom istoku doživljavaju kao medij koji promovira demokraciju. Tako ovaj medij je oaza za slobodu govora, raspravlja o osjetljivim temama i provlači kontroverzna pitanja. Prikazuje društvene i političke probleme nad kojima arapske vlade šute. Iz tog razloga se smatra prijetnjom ideologiji arapskog režima. Dok su neke arapske države korile Al Jazeeru, druge su zabranile rad njihovim novinarima. Neke vlade u regiji su zabranile otvaranje ureda Al Jazeere ili su otvorene urede privremeno zatvorili. Al Jazeera je bila neprihvatljiva što je ispratila pobunjeničke grupe u različitim regijama Bliskog istoka. Zbog toga su joj dodjeljeni epiteti pristrandost i neobjektivnost. Međutim, emir Katra se uspješno nosio s pritiskom i nikada nije doveo u pitanje slobodu medija i stavljanje rada Al Jazeere pod svoju kontrolu. Prema tome, arapski veleposlanici u Dohi više su se posvetili bavljenju Al Jazeerom, kao da su bili veleposlanici ovoj medijskoj kući, nego nekoj državi.

---

⁶⁸ Mohamed Zayani, *The Al Jazeera Phenomenon* (London: Pluto Press, 2005), 24.

⁶⁹ Mohamed Zayani, *The Al Jazeera Phenomenon* (London: Pluto Press, 2005), 26.

⁷⁰ Albina Osrečki, *Novi medij i „Arapsko proljeće“* (Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2013), 103.

Al Jazeera svoju moć izvan nacionalnih granica nadilaze putem satelitske televizije, sa relevantnim arapskim informacijama, pa je to istovremeno i učinilo velikom silom u regiji. Pored toga, kada je dosegnula vrhunac svoje popularnosti transformirala se iz satelitskih vijesti u multijezične. Zahvaljujući satelitskoj tehnologiji, program je moguće gledati gotovo u cijelom svijetu. Prema tome, Al Jazeera osniva i posebne kanale kao što su: Al Jazeera Sports, Al Jazeera Children, Al Jazeera International, Al Jazeera Documentary, Al Jazeera English i Al Jazeera Balkans. Al Jazeera je 2003. godine pokrenula kanal Al Jazeera Sports, kako bi poboljšala svoje finansijske prihode i gledanost. Al Jazeera se 2006. godine pojavljuje na međunarodnoj medijskoj sceni kada je započela emitiranje svog kanala na engleskom jeziku, budući da su mnogi bili zainteresovani za događaje s Bliskog istoka. Producnica Katarove Al Jazeere arapske mreže, predstavlja novi oblik transnacionalnih medija koji imaju svrhu revolucije globalnog novinarstva. Predstavlja prvi svjetski kanal na engleskom jeziku sa sjedištem na Bliskom istoku. Također, iste godine Al Jazeera pokreće live stream na Youtobe-u, gdje broji više od 240 tisuća pretplatnika i više od 325 milijuna prikazanih videozapisa, ali također ima i snažnu prisutnost na društvenim mrežama, poput Facebooka, Twittera. Izdavala je neke od svojih snimaka pod licencom Creative Commons i tako postala prva organizacija vijesti, dok je 2011. godine osigurala prava emitiranja Svjetskog nogometnog prvenstva. Osim toga, dostupna je i preko IPTV-a, ADSL-a, pametnih telefona i interneta.⁷¹ Pored tolike zastupljenosti na svim platformama, Al Jazeera dijeli svoj sadržaj i s drugim lokalnim i nacionalnim medijima kako bi stekla publiku i gdje nije dostupna, npr. Latinska Amerika.

Kada govorimo o objektivnosti medija, provlači se pitanje je li Al Jazeera zaista predstavlja medij koji donosi nepristrane i objektivne vijesti? U svojoj knjizi o Al Jazeeri El – Nawawy i Iskandar unaprijedili su koncept „kontekstualne objektivnosti“⁷², te pokazali da su sve vijesti objektivne budući da nastoje raditi u kontekstu kulturnih ograničenja u kojima djeluju. McQuail ističe da masovni mediji ne monopoliziraju protok informacija koje primamo.⁷³ Masovni mediji samo su jedan od čimbenika koji doprinose izgradnji političkih mišljenja i svijesti ljudi, dok drugi čimbenici poput osobnog iskustva, ekonomskog i socijalnog statusa, kao i kulturne pozadine, mogu igrati ključnu ulogu u tom pogledu. Zato Miles naglašava da je

Al Jazeera napravila povijesni čin jer je preokrenula tok informacija koje polaze s Istoka na Zapad.⁷⁴ Na temelju studije produkcije vijesti o Al Jazeeri dolazi se do rezultata da ova

⁷¹ *AJE Distribution unveiled*, 2006.

<https://www.aljazeera.com/aboutus/2006/11/2008525185213752157.html>, (pristupila: 10.09.2018.)

⁷² Hugh Miles, *Watching the War on Al-Jazeera* (London: Review of Books, 2002), 54.

⁷³ Denis MCQuail, *McQuail's Mass Communication Theory* (SAGE Publications, 2000), 65.

⁷⁴ Hugh Miles, *Watching the War on al-Jazeera* (London: Review of Books, 2002), 426.

medijska kuća djeluje kao „ruka pomirenja“ jer svojim globalnim televizijskim emitiranjem može pridonijeti poticaju dijaloga, suosjećanja, odgovornosti i pomirenja kod kulturno – političke raznolike publike. Ono što ih razlikuje od drugih medija jeste što predstavlja medij koji daje dublje analize, ali i istražuju sakrivenе priče. Način na koji to radi je dosta drugačiji od drugih globalnih transnacionalnih medija, jer ima tendenciju pokrenuti brzo određenu priču, ali otici i u zajednicu kako bi bolje razumijeli tu priču.

Waddah Khanfar je bio među prvim dopisnicima iz Južne Afrike od osnivanja Al Jazeere. Nije bilo potrebno dugo, već je 2003. godine postao generalni direktor kanala Al Jazeera, dok već 2006. generalni direktor mreže Al Jazeera. Govorio je na TED konferenciji 2011. o Arapskom proljeću. Tu je naveo da pobuna naroda u Tunisu, Egiptu i Libiji, kao glas milijuna Arapa, pozivajući okupljene na podršku mladima Bliskog istoka, koji bi trebali ostvariti uspješnu budućnost regije. Dok se stvaraju nove vlade, i traje tranzicija na Bliskom istoku, Khanfar je izrazio i povjerenje u nadolazeću generaciju, i njihove napore da sprječe zatiranje demokratskih načela. Isto tako, pozvao je Zapad da se ne miješa u ovu regiju, jer je svima u interesu da Bliski istok ima vladu i narod koje su u prijateljskim odnosima sa svjetskim ekonomskim silama. Naravno, Khanfar je istaknuo i ulogu svoje medijske kuće u svemu tome, rekavši da je Al Jazeera doprinjela Bliskom istoku. Poruku koju je dobio s Trga Tahrir u Egiptu jeste ako večeras ugase kamere, bit će genocida. Na kraju, ako ima istine u statistikama koje je iznio Khanfar, internetska gledanost Al Jazeere je porasla za 2500 postotaka otkad su počeli nemiri na sjeveru Afrike.⁷⁵ Također, naveo je da misija izvještavanja Al Jazere je iskazati mišljenje mase, a ne moćnika. Al Jazeera svojim vijestima ima svrhu ispraviti globalne neravnoteže koje se javljaju u protoku informacija.⁷⁶ Waddah Khanfar ujedno je bio i jedan od osnovača Al Sharq 2012. godine platformu za političke, gospodarske i društvene probleme Bliskog istoka. Samim rušenjem Osmanskog carstva, ova regija nikada nije imala vlastiti sustav. Tiranski sustav koji je vladao desetljećima nije otkrilo vlastitu kulturu. To ujedno dovodi i do pobune stanovništva za slobodnjim i pravednjim sustavom. Od tolikog autoritarizma, ugnjetavanja i korupcije izbjiga sukob između građana i vlasti od Tunisa, Sirije, pa kao i Egipta do ostalih država u regiji. Zbog toga Al Jazeera uživa u monopolu na Bliskom istoku, jer prikazuje neustrašive kritike država u regiji, a to je i glavni razlog zbog čega je nepoželjan medij među vlastima. S obzirom da posjeduje resurse, strukturu i veličinu, kao i visoke i dostižne ciljeve, Al Jazeera daje zanimljivost

⁷⁵ Waddah Khanfar: A historic moment in the Arab world 04.03.2011. <https://www.youtube.com/watch?v=yKQnL9Mmgng> (pristupljeno: 04.04.2019.)

⁷⁶ Naomi Sakr, *Arab Television Today* (London: I.B.Tauris, 2007), 120.

studiji slučaja ispitivanjem ulogom mase u pregovorima o međukulturnom sukobu u 21. stoljeću.

Danas ova medijska kuća predstavlja najveći arapski medij, ali i najveći konkurent američkom CNN – u. Medijska kuća Al Jazeera broji preko tisuću novinara i dopisnika širom svijeta. Zapošljava ljude iz različitih država. Novinari su Arapi iz svakog dijela arapskog svijeta, bez dominacije bilo koje skupine. Iako je Katar posjedovao vlastiti službeni medij, Al Jazeera je predstavljen kao medij koji donosi nepristrane vijesti, ali je i postavljen kao platforma za debatu o pitanjima vezanim za arapski svijet. Al Jazeera kao medij je radila svoj posao i bio u službi naroda, a velika prednost što je pokrivala zemalje u razvoju, kao i razvijeni svijet. Emitirana se u oko 130 država, gdje broji oko 250 milijuna domaćinstava. Al Jazeera je davala glas negiranom i zanemarenom narodu. S obzirom da je Al Jazeera prisutna u svim arapskim zemljama i da se kao relativno mlad medij dobro bori na svjetskoj sceni sa uglednim medijima poput BBC-a i CNN-a nije zanemarena njena važnost u međunarodnom komuniciranju.

Budući da smo stekli neki uvid u nastanak i sam razvoj Al Jazeere razumljivo je kako je velikom brzinom stala „rame uz rame“ sa najuglednijim svjetskim medijskim kućama. U međunarodnom komuniciranju, Al Jazeera nije samo posrednik, već aktivni sudionik.⁷⁷

---

⁷⁷ Snežana Bajčeta, *Al Jazeera kao akter u međunarodnom komuniciranju* (Beograd: Fakultet političkih nauka, 2012), 42.

4. Studij slučaja - medijsko izvještavanje Al Jazeere o Arapskom proljeću

Al Jazeera funkcioniра као neovisna satelitskih mreža u vlasništvu države Katar, koja nastoji ponuditi potpunu pokrivenost priče koja je od značaja i interesa za Arapski svijet.

Arapski svijet prostire se na 13.738.000 km² ili 10,8% Zemljine površine, a obuhvaća oko 400 milijuna stanovnika u 22 arapske zemlje, koje će do 2100. godine doseći ukupno oko jednu milijardu stanovnika.⁷⁸ Zajedničke su karakteristike svih arapskih zemalja isti (arapski) jezik, višestoljetna kultura, politička isprepletenost, kao i sličan medijski sustavi (koji još nemaju zajednički, tj. panarapski karakter), snažna medijska cenzura autoritarnih političkih režima te s tim u vezi spor tijek demokratizacije koju, paradoksalno, prati mnogo brži tijek tehnološke difuzije u odnosu na ostatak svijeta.⁷⁹

U suvremeno doba, uloga medija u kreiranju politike i društva je jako vidljiva, ali i sam pojam demokracije bio bi nepoznat bez medija. S tim u vezi, društvo dobiva spoznaju o demokraciji upravo preko medija. Prema definiciji koju je dao Jürgen Habermas, javna sfera jest "sfera koja posreduje između društva i države i u kojoj se javnost organizira kao nositelj javnog mnenja".⁸⁰

Arapski svijet nije slijedio europski model razvoja javne sfere u kojem je politički prostor ustupao mjesto civilnom društvu jer nije bilo autonomne industrijske buržoazije, pa je sačuvan autoritet države koja je zauzela politički i medijski prostor.⁸¹ Habermas nas podsjeća na strukturalnu transformaciju javne sfere, pa tako i da dugoročni legitimitet i stabilnost reprezentativne vlade ovisi o sposobnosti aktivnog i informiranog stanovništva i da održi otvorenu, racionalnu raspravu o ključnim pitanjima svog doba. S obzirom na to, mediji bi se trebali promatrati kao ključni agent u borbi za unapređenje demokracije i demokratskog angažmana.⁸² Širenje i upotreba informaciono – komunikacionih tehnologija osnažuju

---

⁷⁸ Leo A. Gher i Hussein Y. Amin, *New and Old Media Access and Ownership in the Arab World* (International Communication Gazette, 1999), 59.

⁷⁹ El Mustapha Lahlali, *Contemporary Arab Broadcast Media* (Edinburgh: University Press Edinburgh, 2011), 8.

⁸⁰ Jürgen Habermas, *The Public Sphere; an encyclopedia article* (New German Critique, 1974), 50.

⁸¹ Emma C. Murphy, *Between Image and Reality; New Information and Communication Technologies and the Arab Public Sphere* (Ithaca Press, 2011), 104 – 105.

⁸² Jürgen Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere* (Cambridge: Polity, 1989), 2-3.

demokraciju i povećavaju sudjelovanje građana i autonomiju civilnog društva, čime je otvoren put za demokratizaciju države, kao i za preispitivanje diktatura.⁸³

„Jasmin revolucija“, „Arapsko proljeće“, „Facebook revolucija“ ovo su samo jedni od izraza koji su se nalazili na naslovnicama tiska koji su najavljuvali novi demokratski Bliski istok i Sjevernu Afriku. U zimu 2010./2011. cijela regija je pomno pratila izvještaj o arapskoj revoluciji. Inicijativa je bila lokalna, a organizatori i demonstranti su jedni od drugih preuzimali slogane, poput onog koji se prvi put čuo u Tunisu – „Narod hoće da sruši režim!“

Sama revolucija nazvana „Arapsko proljeće“ usmjereno je na društvene pokrete. Castells opisuje društvene pokrete kao proces "društvenih čimbenika koji ciljaju na kulturne promjene (promjena vrijednosti)".⁸⁴ Društveni pokreti moraju za sebe da naprave novi javni prostor, koji nije samo ograničen na internet već moraju biti viđeni i na javnim mjestima na kojima se odvija društveni život.⁸⁵ „Arapsko proljeće“ označava prve lančane društvene pokrete za političke i ekonomске reforme u arapskom svijetu⁸⁶ koji su započeli u Tunisu, zatim se proširili na trećinu (8 od ukupno 22) arapskih zemalja. Promjene koje je donijela ova revolucija jeste svrgavanje autoritarne vlade koje su desetljećima vladale. Postalo je moguće svrgnuti diktaturu golin rukama naroda, čak i ako su te ruke bile umrljane krvlju žrtava. Političari su prikazani kao korumpirani i lažljivi. Vlade su postale izobličene. Mediji su osumnjičeni. Nestalo je povjerenje. A samo povjerenje je vezivno tkivo društva, tržišta, institucija. Bez povjerenja ništa ne funkcioniра.⁸⁷ Umreženi društveni pokreti najprije su se proširili po arapskom svijetu i tamo se susreli s ubilačkim nasiljem arapskih diktatura. Doživjeli su različite sudbine, od pobjede do višestrukih masakra i građanskih ratova.⁸⁸ Ovim umrežavanjem upravlja čin komunikacije. Komunikacija predstavlja proces razmijene informacija od točke A do točke B. Za društvo u cijelini, društvena komunikacija se odvija u javnoj sferi, jer ona i nadilazi interpersonalnu komunikaciju. Stoga, komunikacione mreže su zaista presudni izvori proizvodnje moći.

Sve je počelo na društvenim mrežama na internetu, jer su u velikoj mjeri izvan kontrole vlade i korporacija koje su tijekom povijesti monopolizovale kanale komunikacije. Bitka protiv

⁸³ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 99.

⁸⁴ Manuel Castells, *Communication Power* (New York: Oxford University, 2009), 11.

⁸⁵ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 27.

⁸⁶ Philip N. Howard i Muzammil M. Hussain, *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 3.

⁸⁷ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 21.

⁸⁸ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 22.

autoritarne vladavine se nije vodila samo na ulicama pojedinih država Bliskog istoka, nego i u medijima. Novi mediji ili društvene mreže olakšali su aktivistima pristup međunarodnim medijima i privukli globalnu pažnju.

"Arapsko proljeće" upozorilo je na novi oblika fenomena sociopolitičkog prosvjeda koji su olakšavale društvene mreže, osobito u pogledu njihovih organizacijskih i komunikacijskih pogleda. Novi mediji također omogućuju više ljudi da izraze svoje mišljenje i olakšaju okupljanje zemljopisno raspršenih pojedinaca koji dijele zajednički interes ili mišljenje.⁸⁹ Spona između besplatne komunikacije na Facebooku, Youtobe-u i Twitteru i osvajanje gradskog prostora uspostavila je hibridni javni prostor slobode, koji je postao glavna karakteristika pobuna.⁹⁰ Pored društvenih mreža kao što su blog, Youtobe, Facebook i Twitter važnost ovom fenomenu posvetile su i medijske kuće koje su i istakle važnost ovog događaja.

Al Jazeera je eksplodirala u popularnosti i preobrazila se iz ograničenih satelitskih vijesti u multijezičnu mrežu. Gledanost je porasla krajem 2010. i početkom 2011. vjerovatno zbog spomenutog dobrog ugleda, a ujedno je i povezivala dijasporu sa svojom regijom. Nažalost, još nema empirijskih podataka koji bi upućivali na retoriku Al Jazeere i u kojoj je mjeri pomogla u prosvjedima.⁹¹ Ovaj medij je potaknuo mnoge zapadne zemlje da pokrenu vlastite arapske medije: Al Hurra, BBC Arab, Russia Today, Deutsche Welle itd. Cilj je svakako bio da se prošire i na arapsko tržište u kojem dominira Al Jazeera.

Globalni mediji su na emitiranje ovih događaja, davali smisao u međunarodnom – političkom kontekstu, za razliku od novih medija ili društvenih mreža, što se smatra njihovim jedinim nedostatkom što nisu imali tu dimenziju. Pored društvenih mreža Facebook i Twitter, elektronički masovni mediji kao što je televizijska postaja Al Jazeera koja dopire do cijelog arapskog poluotoka igraju važnu ulogu u nastavku arapske revolucije. Zapravo, postoje i mnogi elektronički mediji ili drugi tiskani mediji koji imaju jednaki doseg kao i Al Jazeera, ali se smatra da su drugi mediji skloni izravnom uplitanju vlade, tako da se oni često smatraju neadekvatnim u predstavljanju vijesti.

Društvene mreže imale su sporedniju ulogu u oblikovanju medijskih vijesti tijekom "Arapskog proljeća" od satelitske televizije. To je potvrđeno u istraživanju (Robertson, 2013) koje je pratilo razlike u korištenju materijala, i to uglavnom fotografskih snimaka prikupljenih

⁸⁹ Ahmed Saima, Parvez Saimum, *New Media, Democracy and the Arab Spring* (Sydney: University of Sydney, 2012), 1-2.

⁹⁰ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 38.

⁹¹ Hisham Tohme, *Diffusing Revolution: How Al Jazeera Imagined the „Arab Spring“* (Beirut: American University, 2012), 16.

s društvenih mreža (Facebook i YouTube) za sadržaj globalnih satelitskih TV-vijesti. To istraživanje koje je provedeno u siječnju 2011., tj. uoči izbijanja prvih prosvjeda u Tunisu, u fokusu je imalo analizu sadržaja vijesti četiriju satelitskih TV-postaja (CNN International, BBC World, Al Jazeera English i Russia Today).⁹²

Utvrđeno je da je uoči prosvjednih aktivnosti u vijestima navedenih satelitskih TV-postaja korišteno samo 1,7% materijala s društvenih mreža (tablica 1) te da su se na te materijale u svojim vijestima najviše oslanjala Al Jazeera (12%).⁹³

Tablica 1. Korištenje materijala s društvenih mreža u vijestima izdvojenih satelitskih TV postaja u siječnju 2011.

	Ukupan broj vijesti (siječanj 2011.)	Broj i postotak vijesti u kojima je korišten materijal s novih medija
BBC World	395	4 (1%)
CNN International	167	7 (4%)
Russia Today	211	1 (0.4%)
Al Jazeera English	617	12 (2%)
Ukupno	1, 390	24 (1,7%)

Izvor: Alexa Robertson (2013)

Posebnu pažnju zavređuje analiza Al Jazeere kao najvjerojatnijeg novog arapskog medija (prema ocjeni arapske javnosti) u kontekstu mogućnosti utjecaja na političku demokratizaciju. Al Jazeera ima brojne prednosti, i to u kontekstu otvorenih diskusija uživo; izvještavanje s terena; korištenja digitalnih medija (s obzirom na to da talk-show programi vezani za studio nemaju istu težinu kao fotografski dokaz s terena snimljen); angažmana lokalnih novinara s olakšanim pristupom mjestu koje je u fokusu zanimanja, što olakšava razgovor sa stanovništvom na lokalnom narječju; preuzimanja zapadnog stila izvještavanja (uživo, sažeto, grafički vizualno), što jača objektivnost izvještavanja i interpersonalni novinarski pristup publici.⁹⁴

⁹² Alexa Robertson, *Connecting in Crisis; ‘Old’ and ‘New’ Media and the Arab Spring* (International Journal of Press/Politics, 2013), 1-17.

⁹³ Alexa Robertson, *Connecting in Crisis; ‘Old’ and ‘New’ Media and the Arab Spring* (International Journal of Press/Politics, 2013), 1-17.

⁹⁴ Philip J. Auter, Mohamed Arafa i Khalid Al Jaber, *Identifying with Arabic Journalists; How Al Jazeera Tapped Parasocial Interaction Gratifications in the Arab World* (Gazette – The International Journal for Communication Studies, 2005), 189 – 204.

Ono što bi Al Jazeeru izdvojilo od drugih medija kada je u pitanju izvještavanje o Arapskom proljeću, jeste visok stupanj poznavanja te regije. Analizom vijesti Al Jazeere, medij se prikazuje kao kreator mišljenja javnog mnijenja. Njena objektivnost se ogleda u tom da je dala prostora svim akterima koji su sudjelovali u sukobu. Pružila je arapskom stanovništvu znanje i informacije, političke stavove i ideje. Tada se pojavljuje nova stvarnost, jer ljudi međusobno počinju razmijenjivati mišljenje preko granica države.

Istraživanje koje je provedeno u jednomjesečnom razdoblju 2011. (od 27. ožujka do 25. travnja) u svim dvadeset i dvije arapske zemlje pokazalo je da Al Jazeera u arapskom svijetu uživa veliku vjerodostojnost (credibility) i od pojedinih zapadnih satelitskih TV-medija.

Al Jazeeru arapska javnost smatra vjerodostojnjom (u pogledu visokog stupnja vjerojatnosti sadržaja objavljenih vijesti, nepristranosti, točnosti, dubine informacija, pouzdanosti i stručnosti) u odnosu na Al Hurru, CNN i BBC, dok primjerice CNN i BBC percipira gotovo jednakom kvalitetnim kao i Al Jazeeru samo u području stručnosti (tablica 2). Indikativno je da je najviša ocjena koja je dana Al Jazeeri (4.55), i to iz stručnosti, stečena usvajanjem zapadnog modela prikazivanja vijesti (npr. prezentiranje nekoliko perspektiva iste vijesti, kopiranje zapadnih show-programa i sl.). Najnižu ocjenu Al Jazeera je dobila za nepristranost (3.77), jer je u vijestima previše naglašena arapska politička perspektiva.⁹⁵

Tablica 2. Ocjena vjerodostojnosti arapske javnosti pojedinih satelitskih TV-postaja

	Vjerojatnost	Nepristranost	Točnost	Dubina informacije	Pouzdanost	Stručnost
Al Jazeera	4, 36	3, 77	4, 30	4, 32	4, 28	4, 55
BBC	3, 06	2, 62	3, 33	3, 49	2, 73	4, 20
CNN	2, 35	1, 91	2, 78	2, 89	1, 97	4, 06
Al Hurra	1, 55	1, 55	1, 65	1, 65	1, 57	1, 78

1 = nimalo; 2 = malo; 3 = donekle; 4 = znatno; 5 = potpuno

Izvor: Johnson i Fahmy (2008)

---

⁹⁵ Thomas J. Johnson i Shahira Fahmy, *The CNN of the Arab World or a Shriek for Terrorists? How Support for Press Freedom and Political Ideology Predict Credibility of Al Jazeera Among its Audience* (International Communication Gazette, 2008), 353.

Ocjenu vjerodostojnosti ipak treba uzeti s rezervom jer ju donosi publika, a različita publika (npr. arapska i zapadna) ima različite percepcije vjerodostojnosti svojih medija.⁹⁶ Studije o vjerodostojnosti (credibility studies) pokazuju da javnost izabire kao najvjerodostojniji onaj medij na koji se sama oslanja.⁹⁷

Od promatranih šest parametara Al Jazeera je ocijenjena najboljim ocjenama u odnosu na ostala tri satelitska medija. Izvještavanje Al Jazeera o Arapskom proljeću publika smatra vjerodostojnjim u odnosu na CNN i BBC. S tim u vezi, publika smatra da Al Jazeera ima veliki utjecaj na demokratizaciju arapskog svijeta.

Ključ je uspjeha koji Al Jazeeru čini vodećim arapskim nedržavnim medijskim akterom kontekstualna objektivnost, tj. izvještavanje i tretman vijesti iz različitih kutova.⁹⁸ Da bi imali uspješan model izvještavanja potrebno je ispuniti četiri funkcije: odrediti definiciju problema, uzročna analiza, moralna prosudba i promicanje „lijeka“. Ovaj model je upotrijebila upravo Al Jazeera. Teme korupcije i nedemokratskog režima, kao i uzimanje izjava sukobljenih strana i dalje su obilježja vijesti.⁹⁹

Da su se vlasti borili protiv novih medija pokazuje i to da su imali uspotavljali i kontrolu nad internetom, te vršili pritisak na lokalne medije. Dok su pojedine društvene mreže, npr. Facebook koristili kako bi ušli u trag prosvjednicima i zatvarali ih. Ali neki su pristupili i rigoroznim mjerama, kao što je isključivanje internet mreže, npr. slučaj Egipta.

U kontekstu medijske kontrole značajnu ulogu ima Arapska povelja o satelitskom emitiranju koju su u veljači 2008. na inicijativu Egipta i Saudijske Arabije usvojili ministri informiranja arapskih zemalja. Povelja zahtijeva kontrolu i reguliranje emitiranja kako bi satelitske TV-postaje usko povezala s državnim politikama radi suzbijanja vjerski i politički nepoželjnog programa. Tako imamo primjer kada je za vrijeme Arapskog proljeća u Egiptu satelitski signal Al Jazeera izbačen iz NileSata. S tim potvrđujemo da Arapska povelja o satelitskom emitiranju nema obvezujući karakter, čime daje suvereno pravo svakom arapskom režimu da

---

⁹⁶ Thomas J. Johnson i Shahira Fahmy, *The CNN of the Arab World or a Shriek for Terrorists? How Support for Press Freedom and Political Ideology Predict Credibility of Al Jazeera Among its Audience* (International Communication Gazette, 2008), 349.

⁹⁷ Shahira Fahmy, Wayne Wanta i Erik C. Nisbet, *Mediated Public Diplomacy; Satellite TV News in the Arab World and Perception Effects* (The International Communication Gazette, 2012), 728-749.

⁹⁸ Ramez Maluf, *Al Jazeera; the Enfant Terrible of Arab Media* (European Journal of Communication, 2005), 532.

⁹⁹ Hisham Tohme, *Diffusing Revolution: How Al Jazeera Imagined the „Arab Spring“* (Beirut: American University, 2012), 5.

samostalno odluči o stupnju nadzora medija unutar svojih granica.¹⁰⁰ Budući da Povelja zahtijeva od vlasnika satelitskih TV-postaja da u emitiranju programa izbjegavaju sadržaje kojima mogu ugroziti socijalnu stabilnost i tradicionalne arapske vrijednosti, ipak Povelja sadrži mnoge kontradikcije: u osnovi su satelitskog programa promjene koje vode u modernizaciju, što je u suprotnosti s retorikom tradicije državnih vlasti i željom za očuvanjem statusa quo, tj. autoritarizma.¹⁰¹

Konstantni napadi na Al Jazeera dolaze upravo od strane autoritarnih arapskih režima. Nedemokratski režimi ne mogu opstati na vlasti bez represije.

Al Jazeera postala je persona non grata u mnogim arapskim zemljama.¹⁰² S tim u vezi uredi Al Jazeere se zatvaraju, novinari privode i pritvaraju na osnovu objavlјivanja netočnih informacija, te optužbi za terorizam. Dok je Al Jazeera trpila nepravdu koju su sprovodili korumpirani lideri, Al Jazeera je narod sve više cijenio kao glavni izvor objektivnih vijesti. Pored svih tih blokada, Al Jazeera je odigrala ključnu ulogu kao arapski izvor informacija; posebno bih izdvojila slučaj Tunisa i Egipta, te bila spona koja je povezala izolovane gradove s vanjskim svijetom. Iskoristili su newmedia, pr. u slučaju Tunisa, pa su skoro svi videozapisi upotrijebljeni u vijestima koji su dolazili od korisnika.

---

¹⁰⁰ Emma C. Murphy, *Between Image and Reality; New Information and Communication Technologies and the Arab Public Sphere* (Ithaca Press, 2011), 112.

¹⁰¹ Paweł Krzysiek, *Testing Legal Boundaries within Arab Media Hubs; Reporting, Law and Politics in Three Media Cities* (Westminster Papers in Communication and Culture, 2009), 83.

¹⁰² Tarek Cherkaoui, *The Egyptian Regime, Al Jazeera and the coverage of Egyptian affairs post – Arab Spring: A history of hope and oppression* (Qatar, The Political Economy of Communication, 2015), 83.

4.1. Izvještavanje Al Jazeere iz Tunisa

Iako je Tunis važio za globalnu turističku destinaciju, a pored toga uspješno usmjerio privredu na izvoz u Europu, unutarnje stanje države je odavalo drugačiju sliku. Ekonomski kriza odrazila se i na ovom području, gdje je polako nestajala srednja klasa, pa je rezultiralo velikim jazom između bogate elite i siromašnih građana. Muhammed Buazizi nije prvi mladić koji je sebi oduzeo život u siromašnom jugu Tunisa. Međutim, način na koji su se lokalne vlasti ponijele, doživjeo je veliki odjek među građanima. Videozapis samog čina samozapaljenja 2010. godine, preplavio je društvene mreže. Ljudsko nezadovoljstvo pokrenulo je emocionalno previranje zbog strašnog događaja, zbog čega je i strah od režima prevaziđen. Snagu su pronalazili u zajedništvu izgrađenim u mrežama u cyber prostoru i u zajednicama u urbanom prostoru.¹⁰³ Ali sam taj događaj je dobio na značaju, kad su se uključili i mediji.

Domino efekt Arapske proljetne revolucije započeo je u Tunisu u prosincu 2010. godine, kada su satelitski mediji okupili nezadovoljne građane i ujedinili ih u borbu protiv korupiranog režima kroz istraživačke priče, diskusije i dokumentarne filmove.¹⁰⁴

Važnu ulogu pored interneta imala je i Al Jazeera u aktiviranju, jačanju i koordinaciji spontanih pobuna kao izraz revolte, posebno kod mladih.¹⁰⁵ Prvu vijest o ovom događaju u Tunisu objavila je Al Jazeera, ali istovremeno vlada je ovu informaciju dematovala. Iako je ured Al Jazeere u Tunisu godinama bio zatvoren do pada režima, katarska mreža pokazala se vrlo profesionalno i vješto u suzbijanju kontrole tuniškog režima. Koristeći videozapise sa mobilnog telefona i društvene mreže, Al Jazeera je nadmašila konkurenčiju izvještavanjem već prvog dana prosvjeda.

Kontrola medija je bila među prioritetima Ben Alijevog režima. Kako bi pokušala sprječiti širenje informacija o ovom događaju, vlada je blokirala web stranice. Al Jazeera je prenijela snimke s društvene mreže i dala tom događaju regionalnu važnost. Novinari su dijelili mišljenje ako sam svijet ne čujem za ovaj strahoviti i hrabri čin Muhammeda, bilo bi kao da se ništa nije ni dogodilo. Pokrivenost Al Jazeere u Tunisu prva dva dana nije bila velika. Da je

¹⁰³ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ltd, 2012), 36.

¹⁰⁴ Ezzeddine Abdelmoula i Noureddine Miladi, *Mapping The Al Jazeera Phenomenon Twenty Years On* (Qatar: Al Jazeera Centre for Studies, 2016), 17-18.

¹⁰⁵ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ltd, 2012), 41.

vlast imala kontrolu nad lokalnim medijima, pokazuje i ta činjenica da su se vijest uglavnom sastojale što je Ben Ali uradio jučer, s kim se sastao, odnosno prikazuje jednu sliku savršenog života u Tunisu. Iako novinari imaju dobru priču na temu korupcije, problem se javlja, gdje to uopće objaviti?! Prvi dopisnik Al Jazeera ušao je u Tunis 15. siječnja 2011. godine, to je bio dan nakon što je Ben Ali napustio zemlju.¹⁰⁶ Iako ovaj medij nije mogao ispratiti revoluciju iznutra, gledatelji su i dalje ostali vjerni Al Jazeeri jer je ona predstavljala glavni izvor informacija.

Zahtjevali su i slobodu štampe, kao i istinski demokratske izbore u skladu s novim izbornim zakonom. Nisu prestajali uzvikivati: „*Degage! Degage!*“ („Gubite se!“), što se odnosilo na sve moćnike: korumpirane političare, brutalnu policiju i potčinjene medije.¹⁰⁷

Kako su se masovne demonstracije proširile po cijeloj zemlji i uključile više političkih i društvenih grupa, ravnoteža moći na ulici počela se radikalno mijenjati. Na nivou medija, dok su Al Jazeera i društvene mreže nastavile pokrivati prosvjede i obaviješavati vanjski svijet o događaju bez presedana, državna televizija je i dalje ignorirala činjenice i opisala to masovno kretanje kao “odvojeni nasilni incidenti“ ili “beznačajni neredi”.¹⁰⁸

Uticak je da u Tunisu nalazimo značajnu konvergenciju tri različita elementa:¹⁰⁹

2. Postojanje atkvine grupe nezaposlenih visoko obrazovanih mladih koji su predvodili pobunu
3. Prisustvo snažne kulture cyber aktivizma
4. Relativno visoka stopa raširenosti upotrebe interneta i medijske popraćenosti

Kombinacija ova tri elementa, koja su međusobno povezani, predstavljaju ključ za razumijevanje zašto je Tunis bio vijesnik novog oblika umreženog društvenog pokreta u arapskom svijetu.

Tunis je prva zemlja koja je blogere i repere koji kritikuju režim slala u zatvor, ali na kraju su izašli kao junaci. Pa tako imamo primjer i poznatog repera iz Sfaksa El Generala koji je otpjevao pjesmu o tuniskom predsjedniku „Re Lebled“ u kojoj je osuđivao diktaturu, postala je hit na društvenim mrežama. Naravno, El Generala je uhapšen, što je još više potaklo na

¹⁰⁶ Ezzeddine Abdehloula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 251.

¹⁰⁷ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 38.

¹⁰⁸ Ezzeddine Abdehloula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 253.

¹⁰⁹ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 43.

borbu protiv režima. Državni mediji također su bili uzrok eskalacije tretirajući revoluciju kao manji incident. Međutim, to nije spriječilo građane da odustanu od daljnih okupljanja i nastave borbu protiv korupiranog režima. Uprkos cenzuri i represiji na internetom, narod je našao moćnog saveznika u satelitskoj televiziji koju ne kontroliše vlada, a to je Al Jazeera. Iako je Al Jazeera bilo zabranjeno izvještavanje do pada režima. Uprsko toj zabrani, 40% Tunišana u urbanim centrima pratilo je Al Jazeera, budući da zvanična televizija Tunisa bila pod kontrolom vladajućih elita, pa revoluciji nije davala na značaju.

Ipak, novinari Al Jazeere uspjeli su razviti inovativne načine korištenja društvenih mreža, te izgradila snažne odnose s online aktivistima. Aktivisti u Tunisu su bili jako organizirani, jedni su slikali i snimali, drugi pisali, a treći bili u kontaktu s novinarima. Slike i snimke su dolazili putem Youtoba, Facebooka, blogova, iako je kvaliteta bila loša, videozapisi su bili autentični. Baš pomoću novih medija aktivisti su uspjeli doći do Al Jazeere i prikazati svoju stranu priče. Uz sve tehničke poteškoće s kojima su se novinari Al Jazeere suočavali, ipak su uspjeli pobune koje su se odvijale u gradovima Tunisa. Kada bi u redakciju stigao materijal, provjerava se vrijeme i mjesto, a zatim se i kontaktiraju izvori kako bi utvrdili vjerodostojnost videozapisa.¹¹⁰ Ova veza između Al Jazeere i interneta bila je od suštinskog značaja tijekom trajanja pobune, kako u Tunisu, tako i u odnosu na širi arapski svijet. Tijekom cijele revolucije, Al Jazeera je primala iz dana u dan nove materijale. Ljudi se jednostavno nisu povlačili, a režim je sve više i više slabio. Također, ovo izvještavanje sadržavalo je i popratni intervju i analizama. Al Jazeera je čak napravila komunikacijski program kojim su mobilni telefoni mogli da se direktno povežu na Al Jazeerin satelit, bez posebne sofisticirane opreme.¹¹¹

Budući da je Al Jazeera bila zabranjena u Tunisu, došlo je do nedostatka dopisnika. Internet je bio blokiran, te novinari nisu bili u mogućnosti dobivati nove snimke preko društvenih mreža. Međutim, to nije spriječilo novinare da se prestanu baviti Tunisom. Imali su već dovoljno prikupljenih materijala koja su i dalje koristili, a pomoću uspostavljenih kontakta od prije, pokrivenost Al Jazeere je ponovo počela. Katarski kanal je dominantno uspostavio svoju poziciju u kontekstu izvještavanja, rezultirajući da Ben Alijevi ljudi revoluciju oslove kao „Revolucija Al Jazeere“.¹¹² Ono što Ben Alijevi ljudi nisu shvatili, jeste da građani Tunisa

---

¹¹⁰ Ezzeddine Abdelmoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 252.

¹¹¹ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ltd, 2012), 42.

¹¹² Hisham Tohme, *Diffusing Revolution: How Al Jazeera Imagined the „Arab Spring“* (Beirut: American University, 2012), 14.

nisu se okupljali i iskazivali nezadovoljstvo zbog Al Jazeere, nego zbog želje za slobodom i demokracijom. Ovo je rezultat odsustva više medija kao što je Al Jazeera.

Rachid Gnannouchi, vođa tuniske oporbene islamske stranke, koju je ranije Benova vlada prognala u Veliku Britaniju, izjavio je: „*Uspjeh tuniske revolucije je 30% do 40% zahvaljujući Facebooku i uslugama društvenog umrežavanja, a ostatak zahvaljujući Al Jazeeri.*“¹¹³ Al Jazeera je u prosjeku više od šest puta dnevno izvještavala o prosvjedima na ulicama Tunisa. Objektivno i fer izvještavanje potaklo je na borbu obrazovanu i mladu generaciju Tunižana.

Dobili su slobodu i nadu, kada su shvatili koliko i mišljenje svakog pojedinca može dobiti na značaju. Tako je jedan obični pokret iz sajberprostora prešao u urbani prostor, uz zauzimanje simboličnog javnog trga i skandiranja slogana u Tunisu.¹¹⁴ Al Jazeera uspjela u suradnji s aktivista imati relevantne videozapise i slike, a aktivisti su svoju revoluciju pomoću Al Jazeere podigli na međunarodni nivo. Iz ovog slučaja možemo vidjeti kako se novi mediji susreću i nadopunjaju tradicionalne medije.

Na kraju potrebno je reći da je Tunis ipak imao korist od Al Jazeere jer je bila most koji je pretvorila sadržaj s društvenih mreža u značajnu priču u masovnim medijima. Toga su bili svjesni i prosvjednici pa se na ulicama Tunisa tijekom prosvjeda mogle čuti i riječi „*Hvala, Al Jazeera!*“ Al Jazeera je na kraju i doprinjela u rušenju tuniškog diktatora, što su mnogi u regiji smatrali nemogućim. Ali baš to je bio samo uvod u druge pobune koje su se spremale.

---

¹¹³ Danil Akbar Taqwadin, *Al Jazeera dan Revolusi Demokratisasi Arab* (Universiti Utara Malaysia s.a.), 3.

¹¹⁴ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ldt, 2012), 56.

4.2. Izveštavanje Al Jazeere iz Egipta

Pierre Bourdieu razlikovao je ekonomsko polje (novac), političko polje (moć) i kulturno polje (status, vještine, obrazovanje), a Egipat je upravo primjer zemlje u kojoj je društvo imalo visoko stratificiranu klasnu strukturu zbog toga što je dominantna klasa kontrolirala političko i ekonomsko polje na štetu širokih masa. Egipatski prosvjedi bili su usmjereni protiv te političke i ekonomске nejednakosti, a novi mediji korišteni su kao sredstvo organizacije i razmjene informacija, premda nisu bili uzrokom “Arapskog proljeća”.¹¹⁵

Egipatska revolucija je bila nadahnuta revolucijom iz Tunisa, samospaljivanjem šest osoba u znak protesta porasta cijena prehrabnenih namirnica, koji je mnoge Egipćane ostavio bez hrane. Sliku ovog događaja objavila je Esma Mahfuz, jedna od osnivača Omladinskog pokreta 6. April, studentkinja Univerziteta u Kairu. Ona je 18. siječnja na Facebooku objavila video i saopćila sljedeće:

„Četiri Egipćana su se zapalila... Ljudi, imajte malo stida! Ja, kao djevojka, objavljujem da će ući na Trg Tahrir da stojim sama, i da će držati barjak... idemo na Tahrir 25. siječnja... Izadite na ulicu, pošaljite SMS-ove, objavite na internetu, podignite svijest kod ljudi.“¹¹⁶

Netko je njen videozapis postavio na Youtube kanal, gdje je bio dostupan širem broju korisnika. Sam videozapis privukao veliku pažnju ljudi te je potaknulo građane da zauzmu javne trgrove gdje otpočinju protesti.

Do tada Hosni Mubarak i tajna policija su određivali što može biti u medijima dostupno i do koje mjere ide sloboda govora. Mišljenja su da Arapi nisu otvoreni za slobodu govora. Međutim, upotreboru interneta na sofisticiran način pokušali su modernizirati diktaturu. U tom trenutku se javlja problem, budući da vlada nije razmišljala kako će mladi to primjeniti u drugu svrhu.¹¹⁷

Kada je došlo do protesta pod nazivom „Dan bijesa“ Al Jazeera je tri dana kontinuirano donosila nove informacije. Informacije su bile fokusirane na porast cijena predhrabnenih

¹¹⁵ Pierre Bourdieu, *The Political Field, the Social Science Field, and the Journalistic Field* (Cambridge: Polity Press, 2005), 29.

¹¹⁶ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ltd, 2012), 62.

¹¹⁷ Sarajevo Talks: Arapsko proljeće - sedam godina poslije (2018). TV. Al Jazeera. 15. ožujak 2018. <http://balkans.aljazeera.net/video/sarajevo-talks-arapsko-proljece-sedam-godina-poslije> (Pristupila: 30.03.2019.)

proizvoda, siromaštva, nezaposlenosti, kao i sukob između policije i demostranata gdje je policija upražnjavala silu sa gumenim mećima i suzavcem.

Pokrivenost egipatske revolucije bilo je dosta drugačije i opsežnije iz mnogo razloga. Novinari su uspjeli pokriti same prosvjede i više nego što su mislili uz pomoć novinara iz Dohe. Također koristili su i lokalne novinare, koji su mnogo bolje razumijeli cijelu pozadinu priče. Jedan od egipatskih novinara je i Jamal Shayyal objašnjava značaj ove politike, a bitna stvar koju je naveo u svom radu jeste bitno poznavanje lokalne sredine i društva, razumijevanje jezika i kultura. Znao je značaj svake ulice, nekog objekta, kao i osobe. Mogao je napraviti komparaciju trenutnog događaja i događaja od prije nekoliko mjeseci, jer je i sam pokrivao parlamentarne izbore pod Mubarakovim režimom.¹¹⁸

Nesmetano funkcioniranje između demostranata i medija u ovom slučaju Al Jazeere omogućeno je jer su demonstranti zauzeli glavni Trg. Na toj površini formiran je „medijski kamp“ i tu su nastajali autentične slike i videozapisi ovog događaja. Imamo primjer kada su aktivisti za nekoliko sati prikupili 75 gigabajta materijala za medije. Ured Al Jazeere postao je središte za mnoge aktiviste sa različitih lokacija. Iz ureda u Kairu, videozapisi i slike pronalaze put do Dohe, gdje se provjerava njihova autentičnost, a zatim pušta u eter.

Koliko je ovaj događaj bio bitan govori nam i dvadeset četiri satna pokrivenost Al Jazeere na arapskom news channelu. Al Jazeera ističe i predstavljanja ulogu i društvenih medija u pomaganju pokrivenosti prosvjeda na Tahrir trgu od 25. siječnja do 18. veljače 2011. godine.

Tisuće građana izašli su ispred ureda vladajuće Nacionalne demokratske stranke, kao i Ministarstva vanjskih poslova i državne televizije. Reporteri, dopisnici Al Jazeere pomno su pratili tijek revolucije u Egiptu. Egipatske prosvjede u siječnju 2011. godine svijet se fokusirao na ulogu satelitskog programa Al Jazeere. Gledatelji su mogli dvadeset četiri sata pratiti prosvjede. Al Jazeera prikazuje nasilje koje se vrši nad građanima, izvještavaju o povrijeđenima i poginulima, kao i kriminalnim radnjama. Međutim, da bi ovaj događaj gledateljima prenijeli jednostavnije, počeli su prezentirati arapsko proljeće iz Egipta u formi vijesti. Prema Al Jazeeri problem je u nacionalnoj podjeli, ali svaka vijest je popratila sve strane tijekom sukoba. Državni udar je donio nestabilnost i sukobe.

U Egiptu Al Jazeera je uživo emitirala prosvjede s Kairovog trga Tahrir, pružajući podršku prosvjednicima. Od samog početka prosvjeda u Egiptu na Tahrirskom trgu prosvjednici su pozdravljali Al Jazeeru. Taj bliski odnos između Al Jazeere i građana Egipta bio je preočit,

---

¹¹⁸ Ezzeddine Abdelmoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 254 – 255.

npr. u Kairu su prosvjednici na velikom ekranu emitirali Al Jazeeru.¹¹⁹ Pored TV kanala, Al Jazeera je bila prisutna od web stranice do smartphone aplikacija i društvenih mreža, gdje se moglo uživo pratiti na engleskom i arapskom jeziku, kako bi se približili i mlađoj populaciji.¹²⁰ Na Youtubu kanalu mogli su se pronaći isječci debata, vijesti koje je publika mogla naknadno pogledati, kao i dokumentarne filmove koje je odradila Al Jazeera u svojoj produkciji.

U Egiptu čim je započela revolucija, došlo je do represije, cenzure medija i gašenja interneta. Al Jazeera je zabranjena, ured zatvoren, kretanje dopisnika ograničeno. Bilo je teško održati represiju nad masovnim pokretom koji ima podršku komunikacione mreže i koji je pod zaštitom globalne medijske pažnje, osim ako se vlada ujedini i bori se protiv stranih sila. To je dovelo do isključivanja interneta u čitavoj državi, kao i gašenje mreža mobilnih operatera. Egipatska vlada, također je cenzurisala i medije u Egiptu i poduzima mjere za blokiranje web stranica društvenih medija koji su širili vijesti s mjesta događaja. Pored svega, vlada je 27. siječnja blokirala tekstualne poruke i „BlackBerry“ aplikaciju za razmijenu poruka. U noći između 27. – 28. siječnja, egipatska vlada je gotovo u potpunosti blokirala pristup internetu, tako što su četiri najveća internet provajdera dobili naređenje za isključenje veze.¹²¹ Tada je došlo do obustavljanja 93% internet prometa u Egiptu, dok su pojedini mali internet provajderi radili, npr. akademske institucije.

Kada je u pitanju Al Jazeera, ona nikad nije bila sasvim ugašena. Iako je satelitski signal Al Jazeere koja je pokrivala Egipat izbačen iz NileSata, tj. televizijskog satelita koji pokriva područje Sjeverne Afrike. Budući da su komunikacione platforme Al Jazeere bile multimodalne, stalno je izvještavala o pobuni protiv režima. Kada je vlada prekinula i satelitsku vezu, druge arapske satelitske televizije dale su na korištenje Al Jazeeri njihove frekvencije. Nakon zatvaranja i ureda u Kairu iz Dohe su se oglasili da je jasno da vlast egipatske vlasti ne žele sliku demokracije i reforme. Samim zatvaranjem ureda, Al Jazeera nije povukla svoje novinare, nego promijenili strategiju izvještavanja. Stotine videozapisa Al Jazeera je dobivala od građana, pa se ovaj događaj mogao ispratiti istovremeno sa različitim lokacijama. Novinare Al Jazeere je to spasilo od nedostatka videomaterijala i dopisnika sa mjesta događaja. Kad je režim blokiraо Internet, novinari su surađivali sa aktivistima. Novinari i građani postali su bitni čimbenici za prikupljanje materijala, pa tako možemo reći da je Al

¹¹⁹ Ezzeddine Abdelmoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 254.

¹²⁰ Samuel Negredo Bruna, *Participation in Al Jazeera English: Integrating Witnesses and Users to Broaden the Reach of the News* (Communication and Society, 2013), 6.

¹²¹ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ltd, 2012), 68.

Jazeera i oblikovala događaje, a ne samo izvještavala. Ono što je bitno naglasiti jeste da tradicionalni mediji i novi mediji nisu imali nikakav natjecateljski karakter, nego su se nadopunjavalii. Dakle, novi i tradicionalni mediji djeluju zajedno.¹²² Shodno tome, Egipta je vodio i diplomatski rat sa Katrom, međutim emir se odupro pritisku da stavi medije pod državnu kontrolu.

Koliko se vlada borila protiv medija i aktivista pokazuje da su osnovali i „Električni odbor“ koji je nadgledao i borio se protiv blogera. Iako su novinari mnoge materijale skidali sa društvenih mreža, ipak dosta dopisnika je bilo na ulicama Kaira, Aleksandrije, Sueza... Vidjeli su otpor naroda protiv Mubarakovog režima, a svaki glas građana se zabilježio.

Provlači se pitanje zašto je vlada upostavila internet u trenutku kada je pokret još uvijek bio u punom zamahu? Prvi razlog se navodi pritisak SAD-a, nakon što je Mubarak objavio da se neće kandidovati na izborima. Drugi su ekonomski razlozi. Prema podacima Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj, petodnevno blokiranje internet usluga i telekomunikacija u Egiptu dovelo je do gubitka prihoda od oko 90 miliona dolara. Ali najvažniji razlog za uključivanje interneta bilo je to što njegovo isključivanje nije doprinjelo zaustavljanju demonstracija. Ljudi su i dlaje bili na ulicama, mediji su i dalje izvještavali i cijeli svijet je postao svjestan revolucije.¹²³

Komitet za zaštitu novinara i organizacije za ljudska prava i slobodu medija izjavili su da Egipat vodi sustavsku kampanju protiv Al Jazeere, koja se sastoji od hapšenja novinara, cenzure, pa i uznemiravanja. Grupe za ljudska prava objavili su podatke da se u Egiptu nalazi oko 60 000 zatvorenika, od kojih su mnogi u međuvremenu nestali. Više od 20 novinara nalazilo u egipatskom zatvoru. Čak sedam novinara je oteto u Egiptu tijekom prosvjeden 2011. godine.

Kada je Mubarak dao ostavku, mnogi ljudi širom svijeta pozdravaljali su Al Jazeeru, naime smatrali su da je Egipat prihvatio demokraciju i vladavinu prava. Konstatni prijenos prosvijeda na Al Jazeeri spriječilo je masovno nasilje od strane egipatskog režima na Tahirskom trgu. Tako je postalo jasno da su ipak mediji bili ti koju su potpomogli u promijeni režima. Ukinuto je Ministarstvo za informisanje u veljači 2011. godine. Počeo se stvarati put ka slobodi medija. Aktivisti su mogli slobodno gostovati na državnim televizijama.

---

¹²² Henelito A. Sevilla Jr., *From „silent protest“ to humanitarian intervention: the case of Libya* (Philippines: Asian Center University of the Philippines Diliman 2015), 397.

¹²³ Manuel Castells, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta* (Cambridge:Polity Press Ltd, 2012), 70 - 71.

Novinari Al Jazeere tijekom prosvjeda u Egiptu 2011. godine susreli su se sa mnogobrojnim poteškoćama. Ali taj trud i predanost ipak su prepoznali ljudi iz medijskog svijet. Al Jazeera je dobila nagradu za Online novinarstvo od Online News Associationa u kategoriji najnovijih vijesti kada je u pitanju pokrivenost Egipatske revolucije¹²⁴, kao i nagradu za novinarstvo od javnog interesa 2011. godine od Sveučilišta Columbia Odsjek novinarstva.¹²⁵

Iako je Egipta ukinuo u veljači 2011. godine ministarstvo informisanja, ono je ipak vraćeno u srpnju 2011. godine, a blogeri novinari koji su kritizirali vojsku prolazili su torturu.¹²⁶ Odbor za zaštitu novinara dokumentovao je sve vrste represivnih mjera poduzetih protiv novinara i blogera u Egiptu. U tom trenutku sigurnosne snage pretresle su i ured Al Jazeere. Do racije je došlo tako što je kanal optužen da emitira emisije bez dozvole.¹²⁷

Ono što je zabrinjavajuća činjenica i danas jeste da novinari i dalje ne mogu obavljati sigurno i profesionalno svoj posao. Tako je zabilježen slučaj i novinara Mahmouda Husseina. Zatvorili su ga pod optužbom za huškanje protiv državnih institucija i objavu lažnih vijesti s ciljem narušavanja javnog reda i mira. Novinarsku karijeru je započeo 1988. godine kao politički urednik radiostanice „Glas Arapa“ u Kairu. Na državnom TV stanicu Nili počinje raditi kao dopisnik za politička pitanja 1997. godine, gdje kasnije postaje i šef dopisnika tog kanala. Pored tog radio je i istovremeno u Institutu za radio i televiziju u Kairu. Kao slobodni novinar Al Jazeeri se pridružio 2010. godine. Istakao se u izvještavanju egipatske revolucije 2011. godine kada je svrgnut bivši predsjednik Mubarak. Kada je došlo do zatvaranja ureda Al Jazeere u Kairu 2013. godine, seli se u Dohu, sjedište Al Jazeere gdje počinje raditi kao producent vijesti. Također, 2016. godine je Ibrahim Helal, bivši glavni i odgovorni urednik Al Jazeera Arabic, osuden na smrtnu kaznu u odsustvu zbog navodnog ugrožavanja nacionalne sigurnosti. Egipat je zatvorio Bahera Mohameda, Mohameda Fahmyja i Petera Greste, novinare Al Jazeere, zbog optužbi za širenje "lažnih vijesti". Ovaj slučaj osudili su i mediji i političari širom svijeta. Mohamed, Fahmz i Greste proveli su više od godinu u zatvoru.

---

¹²⁴ Samuel Negredo Bruna, *Participation in Al Jazeera English: Integrating Witnesses and Users to Broaden the Reach of the News* (Communication and Society, 2013), 6.

¹²⁵ Tarek Cherkaovi, *The Egyptian Regime, Al Jazeera and coverage of Egyptian affairs post – Arab Spring: A history of hope and oppression* (Qatar: The Political Economy of Communication 2015), 85.

¹²⁶ Rasha Abdulla, *Egypt's media in the midst of revolution* (Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2014), 14.

¹²⁷ Tarek Cherkaovi, *The Egyptian Regime, Al Jazeera and coverage of Egyptian affairs post – Arab Spring: A history of hope and oppression* (Qatar: The Political Economy of Communication 2015), 85.

4.3. Izvještavanje Al Jazeere iz Libije

Arapsko proljeće u Libiji donijelo je mogućnost da mediji istraže i razbiju šutnju na mnoga pitanja, npr. korupcija, nedemokratski izbori, velika jaz između bogatih elita i siromašnih itd. Uspostavom novog društvenog pokreta, koju su predstavljali obrazovani mladi i slobodani mediji, revolucija je mogla početi. Libijska tranzicija je najsloženiji slučaj. Tu se javlja razlika između plemena i novoformiranog političkog sustava, a pored toga dodatnu komplikaciju donijelo je stvaranje i oružane grupe, tj. militarizacija.

Prije nego je sama revolucija započela, vlada je sve akreditovane novinare i medije stavila pod svoju kontrolu i bili su prisiljeni prenositi samo informacije koje dobiju službeno od vlade. Koliku je kontrolu imala, govori i činjenica da se u Libiji internet mogao koristit samo u hotelima (i to ne sve stranice), a pristup su imali i odabrani Muammerovi al Gaddafijevi ljudi u policiji i vojsci. Dok društvena mreža Facebook skoro da nije ni radila.

Pokrivenost libijske revolucije razlikovala se od Egipta i Tunisa. Tijekom revolucije Gaddafi je zahtjevao da Al Jazeera promijeni strategiju izvještavanja, posebno nakon što su se mirni prosvjedi pretvorili u oružane.¹²⁸ Dva dana kasnije nakon početka prosvjeda, Gaddafijev sin Saif al-Islam optužio je medije i Facebook da je pogrešno informirao građane o postupku. Prema njegovim riječima, druge skupine su uzrokovale nasilje, a ne režim njegovog oca.

Gaddafi je naredio vojnim skupinama da zaustave demonstraciju nasiljem, unatoč zlobnoj brutalnosti iz postrojbi, prosvjed se brzo širi. Tijekom prvog tjedna prosvjednih snaga režima ubili su se stotine ljudi, a ove smrti objavljene su u društvenim medijima i na TV kanalu Al-Jazeera. Brutalne slike imale su snažan utjecaj na građane, pa čak i one koji su prethodno doživjeli brutalnost Gaddafija, bili su poniženi i on se zakleo da "neće biti milosrdan."¹²⁹

Al Jazeera je dvadeset četiri sata pokrivala i libijski građanski rat od samog izbijanja u veljači 2011. godine. Ono što su emitirali bile su slike nasilnog suzbijanja pobune i gušenje revolucije od strane režima. Dok su neki bili mišljenja da ogromna pokrivenost Al Jazeere doprinjela da ne dođe do sukoba između vlasti i aktivista, kao što smo imali slučaj u Egiptu,

---

¹²⁸ Ezzeddine Abelmoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 259.

¹²⁹ Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (USA: Public Affairs 2012), 168 – 169.

ipak u Libiji imamo drugu sliku. Nasilje u Libiji bilo je mnogo rasporstranjeno, ali nije bilo usmjereni samo na jedno područije, pa je bilo teško medijski popratiti.

Pored samog nasilja, Al Jazeera je detaljno predstavila Libijsko nacionalno tranzicijsko vijeće, koje su osnovale snage koje su se suprostavile Gaddafiju. Ali i pored toga emitovala je i odluke UN-a o soft – powered intervenciji.

Imamo tri čimbenika koja nam mogu pokazati da je satelitska televizija (Al Jazeera) bila presudna u libijskoj revoluciji:

- a) Imali smo smanjenu ulogu cyber aktivista
- b) Nedostatak političkih stranaka ili organizacije civilnog društva koje bi mogle povezati ljudе
- c) Stanje libijskog medija, koji je bio pod kontrolom Gaddafijevog sina Seifa Al Islama

Ova tri čimbenika bila su bitna za međunarodne medije, ali za Al Jazeeru su bile platforma da bi se pokrila revolucija. Koliko je Al Jazeera bila bitna libijskom narodu govori i činjenica kad se planira napraviti press konferencija, aktivisti provjeravaju dolazi li Al Jazeera. U slučaju da ovaj medij ne prisustvuje konferenciji, sama konferencija se otkazuje, jer su svjesni da se neće emitovati u drugim medijima.¹³⁰

Svaka revolucija ima svoje lidere koji okupljaju građane i dijele informacije. U ovom slučaju samoprovani lideri imali su veliku podršku od Al Jazeere, iako se radilo o mlađoj populaciji koji su bili u dvadesetima ili ranim tridesetima. Osoba koja su se izdvojila u Libiji jeste Mohammed al – Masri, student IT akademije i nastavnik engleskog jezika. Mohammed je bio jedan od predstavnika volontera reportera. Njihova zadaća je bila da snime što više video materijala, uglavnom su to intervjui, s ciljem da se pošalje autentična slika Libije svijetu. Intervju se radio pretežno s običnim građanima, kako bi imali pravu sliku što se događa na ulicama Libije. Ističe iako se ne nalaze na prvoj liniji fronta, svakodnevno su svjedoci sve većem broju poginulih.¹³¹

Pristup internetskim informacijama i televizijskim kanalima blokirao je država i nadali se da će se prosvjedi smiriti. Među ljudima to je izazvalo osjećaj tjeskobe i nelagode. Za Arape diljem svijeta situacija u Libiji bila je značajan dio svoje borbe za demokraciju.

---

¹³⁰ Ezzeddine Abdemoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 259.

¹³¹ Arapsko proljeće: Volja naroda - Al Jazeera Balkans, 13.06.2012.
<https://www.youtube.com/watch?v=ihdilNCzgP0> (pristupila: 25.03.2019.)

Vijesti iz Libije donosile su glavne naslove televizijskih kanala diljem svijeta, a velika je informacija dostupna i na društvenim medijima.¹³² Libijski masakri dominirali su ekranim Al-Jazeere i arapskim društvenim medijima tjednima, što je povećalo domaću i međunarodnu svijest. Putem društvenih medija ljudi vide nasilje i stoga su skloniji pridružiti se prosvjednicima. Blokirani pristup internetu u Libiji. Gaddafijev sin optužio je Facebook i arapski satelitski TV kanali za širenje laži.¹³³ Libijske vlasti optužile su Al Jazeeru da neprofesionalno prati događaje i prikazuju drugačiju sliku i podržavaju Muslimansko bratstvo. Ali na te optužbe, medijska kuća Al Jazeera se nije oglašavala.

Kada je u pitanju kontrola medija, libijski režim držao je u pritvoru i nerijetko zlostavljao veliki broj novinara. Jedan od njih je novinar Al Jazeera Ahmed Val Ould Eddine, koji je proveo trideset dana „u rukama Gaddafijeve brigade“ kada je pokušao ući u Libiju sa svojim kolegama preko granica Tunisa. Na temelju osobnog iskustva, naglašava da je najbitnije da su mediji uz vas. Kad je bio u zatvoru, bačen negdje u tamnu sobu, jedino je čeznuo da pronađe nekoga tko zna što se s njim događa, kako bi mogao iznijeti svoju priču u medije. Ta ga je ljudska dimenzija, kao novinara, učinila boljim psihologom kao revolucionara i iskazivanje dubokog poštovanja prema medijima.¹³⁴

Libijska vlast dosegla je najveći nivo tiranije kada su 12. ožujka 2011. godine ubili snimatelja Al Jazeera, Ali Hassana al Jabera u blizini grada Bengazi, dok je tv novinar ranjen. Napadači su otvorili vatru u navodnoj "naoružanoj zasjedi" na vozilo u kojem se nalazio arapski tim Al Jazeera. Napad se dogodio dok se tim vraćao s snimanja nekih prosvjeda izvan Bengazija. Na glavnom gradskom trgu prosvjednici su mahali sa katarskim zastavama kao podrška Al Jazeeri i uzvikivali: "S našom dušom, našom krvlju, branit ćemo Al Jazeeru."¹³⁵

---

¹³² Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (USA: Public Affairs 2012), 173.

¹³³ Marc Lynch, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East* (USA: Public Affairs 2012), 169.

¹³⁴ Ezzeddine Abdemoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 261.

¹³⁵ Libyans protest the murder of Al Jazeera cameraman Ali Hassan al Jaber, 11. 11. 2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=WE1NDeEljRk> (Pristupila: 30.03.2019.)

5. Zaključak

Novi mediji su bili pokretači Arapskog proljeća (potaknuli su i okupili aktiviste u virtualne grupe, pokrenuli socijalne pobune), međutim ipak nisu značajno doprinjeli transformaciji iz autoritarnih režima u demokratske. Nove tehnologije i novi mediji poslužili su kao sredstvo u razmijeni informacija. Oni su satelitskim kanalima, u ovom slučaju Al Jazeeri mogućili lakši pristup informacijama uprkos brojnim preprekama i kontroli od strane režima. Televizija kao medij ima još uvijek utjecaj u društvu, a ono što nije bilo u medijima nije se ni dogodilo. Međunarodna medijska pokrivenost arapske revolucije predstavlja novi sustav izvještavanja. Al Jazeera je tijekom 2000 – ih kroz uređivačku politiku uspostavila „dobar glas“, jer se usprotivila korumpiranim i nefunkcionalnim režimima. Njena misija tijekom izvještavanja bila je utvrditi činjenice i prikazati realnu sliku arapskog stvanovništva. U ovom slučaju Al Jazeera je ispunila svoju zadaću i pokazala da ima značajnu ulogu u društvu, kako u lokalnom, tako i u regionalnom pa i na globalnom nivou. Kao rezultat imamo Tunis, Egipt i Libiju gdje je došlo do potpune promjene režima i težnja društva ka demokraciji. Ovu transformaciju nitko nije mogao izbjegći. Svaka država, odnosno regija suočila se sa novom realnošću. Realnost se promjenila, pored srušenih starih režima u Tunisu, Egiptu i Libiji imamo dolazak novih snaga u društvu poput Muslimanskog bratstva i Islamističkog pokreta.¹³⁶

Preko znanstvenog istraživanja stekao se uvid u sam način izvještavanja satelitskog kanala Al Jazeera. U ovom radu spoznajemo i moć medija. Utjecati satelitskog kanala Al Jazeera na političke promjene i javno mnjenje u Tunisu, Egiptu i Libiji. Pored toga, Al Jazeera je pokazala kako se medij treba postaviti u konfliktnom društvu, kao i sam način izvještavanja sukoba s mjestom događaja.

Al Jazeera je pristupila ovom fenomenu vrlo profesionalno, pripremljeno i objektivno, dajući prostor svakom akteru ovog događaja. Sam njen model izvještavanja, koji mnogi smatraju zapadnim, doprinjeo jednostavnu prezentaciju Arapskog proljeća, koja je bila razumna svakom arapskom i zapadnom pojedincu. Pojednostavila je uzrok, nastanak pobune, zahtjeve aktivista, propuste autoritarnog režima i samo borbu za preživljavanjem. Pričala je priče onih

---

¹³⁶ Jane Kinnimont, *Al Jazeera and the Arab Spring* (Middle East and North Africa Programme: Chatham House, 2012), 10.

ugroženih i zapostavljenih ljudi. Služila se autentičnim smimcima i tražila odgovore na mnoga zabranjena politička, ali i socijalna pitanja. Sve je to iznijela jako uspješno jer je bila svjesna moći koju posjeduje. Jedan veliki svjetski mediji sa sjedištem u Dohi, staje „rame uz rame“ sa velikim svjetskim medijskim kućama kao što su CNN i BBC. Bila je svjesna koliki kredibilitet uživa od strane arapskog stanovništva. To se pokazalo i za vrijeme demonstracija, npr. ...tuniska revolucija je 30% do 40% zahvaljujući Facebooku i uslugama društvenog umrežavanja, a ostatak zahvaljujući Al Jazeera,¹³⁷ ...u Kairu su prosvjednici na velikom ekranu emitirali Al Jazeera,¹³⁸ ... libijski prosvjednici su mahali sa katarskim zastavama kao podrška Al Jazeera.¹³⁹

Političke elite i režimi koriste medije kao jedno od glavnih sredstava kojim se uspostavlja odnos moći i nadređenosti. Sam problem izvještavanja iz ovakvih država u kojima vlada anarhija i diktatura jeste uspostava kontrole nad medijima. A sama medijska kontrola arapskog režima bila je prisutna radi vlastitog opstanka. Ta kontrola je bila neophodna jer autoritarni režimi ne mogu kreirati neovisne i demokratske medije. Da bi smanjili kontrolu medija i utjecaj režima potrebno je pojačati sudjelovanje građana u političkom odlučivanju (putem medija, nevladinih udruga, javno/građansko novinarstvo), što izravno doprinosi komunikacijskoj politici, a predstavlja i politički prioritet s izravnim posljedicama za funkciranje demokracije. Međutim, na Bliskom istoku je nedostajao dvosmjerna komunikacija, i kontrola nad medijima je bila jednostavna. Jednosmjerna komunikacija nije poželjna. Sam režim mora dati prostora i građanima da sudjeluje o odlučivanju važnih političkih pitanja, pa i o političkoj uređenosti države. Upravo taj nedostatak ili tu prazninu popunila je Al Jazeera, jer je ona poslužila arapskom stanovništvu kao feedback režimu i odgovorila na važna politička pitanja.

U analizi sadržaja dostupnih za istraživanje u kontekstu „Uloga Al Jazeere na Arapsko proljeće“ potvrđilo se da je pojava satelitskog medija Al Jazeera pokazala moć kada je u pitanju rušenje jednog režima i podrška narodu ka demokratskim promjenama. Ova televizija je omogućila u početnoj fazi izvještavanja o Arapskom proljeću u većoj mjeri omogućila akterima online civilnog društva da utječu na unutarnju politiku svoje zemlje.¹⁴⁰ A pored toga, njena uloga je dvostruka kada su u pitanju politička zbivanja, jer ona pored izvještavanja i oblikuje same informacije. Al Jazeera je ponudila arapskom stanovništvu ono što je u ovoj

¹³⁷ Danil Akbar Taqwadin, *Al Jazeera dan Revolusi Demokratisasi Arab* (Universiti Utara Malaysia s.a.), 3.

¹³⁸ Ezzeddine Abdelmoula, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere* (University of Exeter 2012), 254.

¹³⁹ Libyans protest the murder of Al Jazeera cameraman Ali Hassan al Jaber, 11. 11. 2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=WE1NDeEljRk> (Pristupila: 07.05.2019.)

¹⁴⁰ Albina Osrečki, *Novi mediji i Arapsko proljeće* (Zagreb: Fakultet političkih nauka, 2013), 118.

regiji nedostajalo. Ponudila je slobodu izražavanja o korupciji, stanju u državi, ekonomskim problemima, nejednakosti i sličnim temama, stavljajući ljudsko biće u središte problema. S tim u vezi, prema istraživanjima Johnsona i Fahmya Al Jazeera u odnosu na Al Hurra, CNN-a i BBC-a najbolje ocjenjena iz svih pokazatelja. Najveću ocjenu dobila iz stručnosti (4,55), dok je najniže ocjenjen indikator za nepristranost (3,77) i to jer je u medijima naglašena previše arapska politička perspektiva.¹⁴¹

Mediji ipak imaju veliku ulogu u nastanku, razvoju i opstanku demokracije u državama. Sam režim, također dijeli odgovornost zajedno sa novinarima za slobodu medija u društvu. U takvom okruženju nema mjesta za strah od državne represije kao što smo to mogli vidjeti u Tunisu, Egiptu i Libiji. Progon, zatvaranje i ubijanje novinara je gnusan čin, ali i velika cijena koju plaćaju novinari za istinu.

Međutim, iznenađujuća pohvala stigla je i od tadašnje američke državne trajnice Hillary Clinton koja je navela da emitiranje Al Jazeere u SAD-u ide s punim pravom, jer donosi objektivne informacije.

Budući da je Al Jazeera kao globalni medij stala „rame uz rame“ i s najjačim svjetskim medijima, govori i o svojoj važnosti. Dominantni i značajni mediji predstavljaju četvrti stub vlasti u državi pored zakonodavne, izvršne i sudske. Mediji su posrednici koji favoriziranjem ili odbijanjem pojedinih sadržaja zapravo nameću određeni stav javnosti, te na taj način ne predstavljaju samo „produženu ruku“ politike, nego i sami postaju politički čimbenici.¹⁴²

U ovom istraživanju, ne dovodi se u pitanje je li demokracija provedena u Tunisu, Egiptu i Libiji, nego se bavimo pitanjem je li Al Jazeera ima utjecaj na javno mnjenje u Tunisu, Egiptu i Libiji na bilo koji način. Prema tome može se zaključiti da je u ovom radu potvrđena hipoteza koja je postavljena na samom početku istraživanja. Al Jazeera je zajedno sa društvenim mrežama pomogla aktivistima da prikažu svijetu torturu koju su proživljivali od strane svojih diktatora.

Arapsko proljeće je prvi revolucionarni događaj u 21. stoljeću koji se dogodio u doba razvijene digitalne tehnologije i „novih medija“. S tim u vezi, velike su mogućnosti da se takva revolucija dogodi u skorije vrijeme i u ostatku svijeta.

---

¹⁴¹ Thomas J. Johnson i Shahira Fahmy, *The CNN of the Arab World or a Shriek for Terrorists? How Support for Press Freedom and Political Ideology Predict Credibility of Al Jazeera Among its Audience* (International Communication Gazette, 2008), 353.

¹⁴² Ivana Čerkez, *Osnovna obilježja medijske komunikacije u demokratskoj kulturi* (Zagreb: 2009), 42 - 43.

6. Literatura:

Knjige:

1. Abdelmoula, Ezzeddine 2012, *Al Jazeera's Democratizing Role and the Rise of Arab public Sphere*, University of Exeter, Exeter.
2. Abdelmoula, E. i Miladi, N. 2016, *Mapping the Al Jazeera Phenomenon Twenty Years On*, Al Jazeera Center for Studies, Qatar.
3. Alexander, Christopher 2010, *Tunisia: Stability and Reform in the Modern Maghreb*, Routledge, Oxon.
4. Ali, T., Žižek, S., Negri, A., Hallward, P., Safiedoine, H., Amin, S., Achcar, G., Hardt, M., Badiou, A., Chomsky, N., Prashad, V., Todorov, T., Seymour, R., Ovenden, K. 2011, *Značenja Magreba*, Frakturna, Zagreb.
5. Auter J., P., Arafa, M., Al Jaber, K. 2005, *Identifying with Arabic Journalists: How Al Jazeera Tapped Parasocial Interaction Gratifications in the Arab World*, The International Journal for Communication Studies, Gazette.
6. Ayoob, Mohammed 2012, *The Arab Spring: Its Geostrategic Significance*, Middle Easte Council, U.S.
7. Bajčeta, Snežana 2012, *Al Jazeera kao akter u međunarodnom komuniciranju*, Fakultet političkih nauka, Beograd.
8. Bhardwaj, Maya 2012, *Development of Conflict Arab Spring Libya and Syria: From Revolution to Civil War*, University International Reuiew, Washington.
9. Bourdieu, Pierre 2005, *The Political Field, the Social Science Field and the Journalistic Field*, Polity Press, Cambridge.
10. Castells, Manuel 2009, *Communication Power*, Oxford University, New York.
11. Castells, Manuel 2012, *Mreža revolta i nade: Društveni pokreti u doba interneta*, Polity Press LDT, Cambridge.
12. Cherkaovi, Tarek 2015, *The Egypction Regime, Al Jazeera and the coverage of Egypction affairs post-Arab Spring: A history of hope and oppression*, Political Economy of Communication, Qatar.
13. Grgurić, Irena 2014, *Arapsko proljeće-4. val demokratizacije*, Filozofski fakultet, Zagreb.
14. Habermas, Jüngen 1989, *The Structural Transformation of the Public Sphere*, Polity, Cambridge.
15. Howard N., Philip, Hussain M., Muzammil 2013, *Democracy's Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*, Oxford University, New York.
16. Joffe, George 2014, *The Arab Spring in North Africa: Origins and prospects*, Routledge, London.
17. Khan, Adnan 2012, *Arapsko proljeće*, Dobra knjiga, Sarajevo.
18. Lahllali, El Mustapha 2011, *Contemporary Arab Broadcast Media*, University Press Edinburgh, Edinburgh.
19. Lynch, Marc 2006, *Voicees of the New arab Public: Iraq, Al Jazeera and Middle East Politics Today*, Columbia University Press, New York.
20. Lynch, Marc 2012, *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East*, Public Affouirs, New York.

21. Mabrouk. Mehid 2011, *A revolution for dignity and freedom; preliminary observations on the social and cultural background to the Tunisian revolution*, Routledge, UK.
22. Maluf, Ramez 2005, *Al Jazeera: The Enfant Terrible of Arab Media*, Sage, London.
23. McQuail's, Denis 2000, *Mass Communication Theory*, Sage, London.
24. Milles, Hugh 2002, *Watching the War on Al Jazeera*, Review Books, London.
25. Milles, Hugh 2005, *Al Jazeera: The Inside Story of the Arab News Channel that is Challenging the West*, Grove Press, New York.
26. Prashad, Vijay 2012, *Arab Spring, Libyan Winter*, AK Press, Oakland.
27. Saks, Naomi 2007, *Arab Television Today*, I. B. Tauris, London.
28. Seib, Philip i Janbek M. Dana 2010, *Global Terrorism and New Media: The Post – Al Qaeda Generation*, Routledge, New York.
29. Zayani, Mohamed 2005, *Al Jazeera Phenomenon*, Pluto Press, London.
30. Zweiri, Mahjoob 2010, *The New Arab Media, The: Technology, Image and Perception*, Ithaca Press.

Zbornik sa više izdavača:

1. El – Ghobashy, Mona 2011, „*The Praxis of the Egyptian Revolution*“, u David A. McMurray i Amanda Ufheil-Somers, *The Arab revolts: dispatches on militant democracy in the Middle East*, Indiana Univ Press, str. 2–13.
2. Habermas, Jürgen 1974, „*The Public Sphere: An Encyclopedia Article*“, u Sara Lennox and Frank Lennox, *New German Critique*, Duke University Press, str. 49-55.

Časopisi:

1. Cannistraro, Vincent 2011, „Arab Spring: A Partial Awakening“, *Mediterranean Quarterly*, Vol. 22, No. 4, str. 36-45.
2. Brahimi, Alia 2011, „Libya's Revolution“, *The Journal of North African Studies*, Vol. 16, No. 4, str. 605 – 624.
3. Bruna N., Samuel 2013, „Participation in Al Jazeera English: integrating witnesses and users to broaden the reach of the news“, *Communication and Society*, Vol. 26, No. 1, str. 1 – 21.
4. Cherkaoui, Tarek 2015, „The Egyptian Regime, Al Jazeera and the coverage of Egyptian affairs post-Arab Spring: A history of hope and oppression“, *The Political Economy of Communication*, 3(1), str. 83 – 89.
5. Fahmy, S., Wanta, W., Nisbet C., E. 2012, „Mediated public diplomacy: Satellite TV news in the Arab world and perception effects“, *International Communication Gazette*, Vol. 74, No. 8, str. 728-749.
6. Gher A., Leo i Amin Y., Hussein 1999, „New and Old Access and Ownership in the Arab World“, *International Communication Gazette*, Vol.61, No. 1, str. 59 – 88.
7. Johnson, Thomas J. i Fahmy, Shahira 2008, „The CNN of the Arab World or a Shriek for Terrorists? How Support for Press Freedom and Political Ideology Predict Credibility of Al Jazeera Among its Audience“, *International Communication Gazette*, Vol. 70, No. 5, str. 338-360.
8. Matić, Davorka 2008, „Islam i politika: prilog raspravi o uzrocima demokratskog deficit na Bliskom istoku“, *Revija za sociologiju*, Vol. 39, No. 4, str. 283-305.

9. Robertson, Alexa 2013, „Connecting in Crisis: “Old” and “New” Media and the Arab Spring“, *The International Journal of Press/Politics*, Vol. 18, No.3, str. 325-341.
10. Sabry, Tarik 2005, „What is Global about Arab Media?“, *Global Media and Communication*, Vol. 1, No.1, str. 41-46.
11. Saima, Ahmed i Saimum, Parvez 2012, „New Media, Democracy and the Arab Spring“, *Identity, Culture and Politics: An Afro-Asian Dialogue*, Vol. 13, No.1.
12. Žilović, Marko 2013, „Narod hoće da sruši režim: Različite sudbine severnoafričkih režima tokom arapskih previranja“, *Političke perspektive*, Vol. 3, No. 2, str. 77-101.

Internet stranice:

1. Al Jazeera 2006, Release: Al Jazeera Distribution unveiled <https://www.aljazeera.com/aboutus/2006/11/2008525185213752157.html> (datum pristupa: 10.09.2018.)
2. Al Jazeera Balkans 2015, Gdje se najviše poštuju ljudska prava https://www.youtube.com/watch?v=4RQv3R3hB_w (datum pristupljeno 13.12.2018.)
3. Al Jazeera Balkans 2012, Arapsko proljeće: Volja naroda <https://www.youtube.com/watch?v=ihdiINCzgP0> (datum pristupa: 25.03.1019.)
4. Al Jazeera Balkans 2018, Sarajevo Talks: Arapsko proljeće - sedam godina poslije https://www.youtube.com/watch?time_continue=5201&v=XQoL-l8tVIY (datum pristupa: 05.05.2019.)
5. Anderson, Lise 2011, Demystifying the Arab Spring -Parsing the Differences Between Tunisia, Egypt, and Libya, Foreign Affairs <http://www.ssrresourcecentre.org/wp-content/uploads/2011/06/Anderson-Demystifying-the-Arab-Spring.pdf> (datum pristupa: 03.02.2019.)
6. International Crisis Group 2011, Popular Protest in North Africa and the Middle East: Tunisia's Way, Middle East Africa Report <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/tunisia/popular-protests-north-africa-and-middle-east-iv-tunisia-s-way> (datum pristupa: 14.01.2019.)
7. Bhardwaj, Maya 2012, Development of Conflict in Arab Spring Libya and Syria: From Revolution to Civil War, The Washington University International Review http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/7367~v~Development_of_Conflict_in_Arab_Spring.Libya_and.Syria_From_Revolution_to_Civil_War.pdf (datum pristupa: 03.02.2019.)
8. FootageWorldHD 2015, Libyans protest the murder of Al Jazeera cameraman Ali Hassan al Jaber, <https://www.youtube.com/watch?v=WE1NDeEljRk> (datum pristupa: 07.05.2019.)
9. Krzysiek, Paweł 2009, Testing Legal Boundaries within Arab Media Hubs: Reporting, Law and Politics in Three Media Cities, Westminster Papers in Communication and Culture, https://www.researchgate.net/publication/251748331_Testing_Legal_Boundaries_within_Arab_Media_Hubs_Reportin (datum pristupa: 07.03.2019.)
10. Merone, Fabio 2013, Tunisia and the divided Arab Spring, OpenDemocracy <https://www.opendemocracy.net/en/tunisia-and-divided-arab-spring/> (datum pristupa: 14.01.2019.)
11. Taqwadin A., Danil s.a., Al Jazeera dan Revolusi Demokratisasi Arab, Universitas islam negeri Ar-Raniry, https://www.academia.edu/1949158/Al_Jazeera_dan_Revolusi_Demokratisasi_Arab?fbclid=IwAR0c4Dnx2qzKwUId2ZHdtri4-Z70E5PDRy8xfdeDZdv983V72CMC3Mgacc (datum pristupa 07.04.2019.)

12. Tarek, Amara 2011, Tunisia elections delayed until October 23rd , Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-tunisia-election/tunisia-election-delayed-until-october-23-idUSTRE7571R020110608> (datum pristupa: 01.02.2019.)
13. Tohme, Hisham 2012, Diffusing Revolution: How Al Jazeera Imagined the Arab Spring, American University of Beirut, https://www.academia.edu/3262363/Diffusing_Revolution_how_al_Jazeera_Imagined_the_Arab_Spring_ (datum pristupa: 01.02.2019.)
14. TED 2011, Wadah Khanfar: A historic moment in the Arab world <https://www.youtube.com/watch?v=yKQnL9Mmgng> (datum pristupa: 04.04.2019.)

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao studentica magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznata sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu. Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisala samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju. Suglasna sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum: _____

Potpis: _____